



บทที่ 2

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ศึกษารายละเอียดต่าง ๆ ต่อไปนี้คือ ความหมายของ วัฒนธรรมพื้นบ้าน ประเภทของ วัฒนธรรมพื้นบ้าน ความสำคัญของ วัฒนธรรมพื้นบ้าน การศึกษากับ วัฒนธรรม การศึกษากับการถ่ายทอดวัฒนธรรม การถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านในโรงเรียน แนวทางการอนุรักษ์ วัฒนธรรม การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านในโรงเรียน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของ วัฒนธรรมพื้นบ้าน

ประเทศไทย เป็นประเทศหนึ่งที่มีวัฒนธรรมเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา จนกระทั่งปัจจุบันถึงแม้ว่าความเปลี่ยนแปลงทางด้าน เศรษฐกิจและสังคมจะทำให้ วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามความเหมาะสม แต่วัฒนธรรม เหล่านั้นก็ยังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน เช่น การปลูกสร้างบ้านเรือน การแต่งกาย การประกอบอาชีพ นิทานพื้นบ้าน ความเชื่อถือต่าง ๆ ฯลฯ วัฒนธรรมเหล่านี้เกิดจากความจำเป็นในการดำเนินชีวิต ประกอบกับสิ่งแวดล้อมภูมิประเทศ ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อถือที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา สิ่งเหล่านี้คือ "วัฒนธรรมพื้นบ้าน" (สมศรี เอี่ยมธรรม 2526: 9) คำว่า วัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นคำที่ใช้แทนคำว่า "คติชาวบ้าน" ซึ่งเริ่มใช้เมื่อคราวสัมมนาในระดับชาติของทบวงมหาวิทยาลัย ระหว่างวันที่ 1-5 พฤศจิกายน 2520 ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ศึกษายุทธ และได้ใช้คำว่า วัฒนธรรมพื้นบ้านในการสัมมนาครั้งอื่น ๆ เสมอ (สาโรช บัวศรี 2520: 3)

วัฒนธรรมพื้นบ้านตรงกับภาษาอังกฤษว่า "Folklore" บัญญัติขึ้นโดยนักโบราณคดี ชาวอังกฤษชื่อ วิลเลียม จอห์น ทอมส์ (William John Thoms) เมื่อปี ค.ศ. 1846 โดยอธิบายความหมายของวัฒนธรรมพื้นบ้าน (Folklore) ว่าหมายถึง คติของประชาชน (The lore of the people) (ม่องพันธ์ มณีรัตน์ 2525: 2)

สำหรับความหมายของคำว่า วัฒนธรรมพื้นบ้าน (Folklore) ได้มีผู้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันดังนี้

โบทกิน (Botkin 1966: 29) กล่าวว่า "เพลงโบราณ ภาษิตโบราณ ความเชื่อเก่าแก่ ประเพณี วิถีปฏิบัติ ทักษะในการคิด ทักษะในการทำสิ่งที่มีการคดทอดมานานทำให้คนหยิ่งเห็นในชีวิตของเขาเอง ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร แต่คงอยู่ได้ด้วยการบอกเล่า การเลียนแบบด้วยประสบการณ์ง่าย ๆ การย่ำทำ การประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ประกอบกันแล้วรวมเรียกว่า วัฒนธรรมพื้นบ้าน"

ฮิลดา เอลลิส คาวิตสัน (Hilda Ellis Davidson 1978: 43) อธิบายว่า "วัฒนธรรมพื้นบ้าน หมายถึง วัฒนธรรมของชนสามัญที่ปรากฏอยู่ในรูปของความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติ รวมทั้งวัตถุที่ชาวบ้านประดิษฐ์คิดสร้างขึ้นมา แล้วมีการเอาแบบสืบทอดกันต่อ ๆ มา มีการอภิบาลสืบทอดทั้งที่เป็นด้วยความตั้งใจและไม่ตั้งใจ เพื่อให้คงสภาพหรือคงคุณภาพไว้จนปรากฏให้เห็น เป็นประเพณีหรือเป็นสิ่งที่สังเกตเห็นได้ทั่วไป"

อเล็กซานเดอร์ เอช คนาเป (Alexander H. Knappe 1984: 15) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมพื้นบ้านว่า "วัฒนธรรมพื้นบ้านจะต้องมีระยะเวลาที่สั้น ๆ แพร่สะพัดยาวนาน และมีผู้อธิปฏิบัติร่วมกันอย่างกว้างขวางในสังคมนั้น ๆ การสืบทอดอาศัยการบอกเล่า โดยไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร"

สุภัทรดิศ ดิศกุล (2521: 1) ได้ให้ความหมายว่า "วัฒนธรรมพื้นบ้าน หมายถึง ประเพณีทางวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมาทางสถานที่และเวลาดังทางด้านการเล่าต่อลงมาด้วยปากและการได้ยินด้วยหู"

สาโรช บัวศรี (2520: 4) ที่กล่าวว่า "วัฒนธรรมพื้นบ้าน หมายถึง วัฒนธรรมที่ชาวบ้านสืบทอดกันมาโดยวาจา โดยการท่องจำเป็นส่วนใหญ่ เช่น การสืบทอดพระพุทธศาสนา ในสมัยก่อนต้องใช้การท่องจำเพราะไม่มีหนังสือบันทึกไว้อย่างเช่นปัจจุบันนี้ ในทำนองเดียวกันกับงานศิลปกรรมประเภทต่าง ๆ ก็ต้องใช้วิธีสืบทอดทางวาจา ไม่มีเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร"

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2527: ก) ให้ความหมายของวัฒนธรรมพื้นบ้านว่า "วัฒนธรรมพื้นบ้าน หมายถึง แนวดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้าน เป็นพื้นเพดั้งเดิม และกระทำกันอยู่ทั่วไปสืบทอดมาหลายชั่วอายุคน"

ธนู บุญรัตพันธุ์ (2531: 36) อธิบายความหมายของวัฒนธรรมพื้นบ้านว่า "เป็นวัฒนธรรมของประชาชนแบบชนบท เป็นวัฒนธรรมระบบเรียบง่าย ประชากรอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ และส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในทางเกษตรกรรม มีพื้นเพอยู่ในพื้นบ้านนั้นสืบต่อ ๆ"

กันมา ระยะที่รอผลผลิตทำให้มีเวลาว่าง มีโอกาสได้สร้างสรรค์แลกเปลี่ยนกิจกรรมทางวัฒนธรรม การไปมาหาสู่ ได้ถามหูดจาปราศรัย เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน การที่ประชาชนในพื้นที่ได้ทำงานอยู่ร่วมกัน ปรึกษาหารือกัน กินร่วมกัน เป็นผลทำให้เกิดความรัก ความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งเดียวกัน วัฒนธรรมของประชาชนแบบชนบทนี้รวมเรียกว่า "วัฒนธรรมพื้นบ้าน"

สุธิวงษ์ พงศ์ใหญ่ (2523: 13) ได้กล่าวว่า "วัฒนธรรมพื้นบ้าน" หมายถึงแบบอย่างของการดำเนินชีวิตทั้งปวงของกลุ่มชน โดยไม่พยายามเอาทัศนสถานของผู้นองเข้าไปจับว่าแสดงถึงความเจริญด้วยหรือไม่ เพราะถ้าหากนำเอาการประเมินเข้าไปเป็นเกณฑ์ในการกำหนดขอบข่ายเมื่อใด ทัศนสถานของแต่ละบุคคลหรือแต่ละกลุ่มอาจก่อให้เกิดความลำเอียงได้ สิ่งที่คนกลุ่มหนึ่งเห็นเป็นความเจริญอีกกลุ่มหนึ่งอาจเห็นเป็นตรงกันข้าม"

ประเทือง คล้ายสุบรรณ (2531: 4) ได้สรุปความหมายของวัฒนธรรมพื้นบ้านว่ามีลักษณะดังต่อไปนี้คือ

1. เป็นสิ่งที่ได้รับมรดกมาจากบรรพบุรุษ ชั่วอายุคนหนึ่ง ๆ ต่อ ๆ กันมา
2. เป็นอมตะหรือเป็นสิ่งที่ไม่ตาย
3. ไม่ปรากฏว่าใคร เป็นผู้คิด ผู้ประดิษฐ์หรือผู้แต่ง
4. รับสืบทอดกันมาด้วยการบอกเล่า
5. รักษาไว้ด้วยการจดจำ หรือปฏิบัติกันต่อมา มากกว่าจะรักษาไว้ด้วยการบันทึก

เป็นลายลักษณ์อักษร

สุจริต บัวพิมพ์ (2530: 13-14) สรุปว่าวัฒนธรรมพื้นบ้านมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ที่รับช่วงต่อ ๆ กันมา จากคนรุ่นเก่ามาสู่คนรุ่นหลังหลายชั่วอายุคน
2. วัฒนธรรมพื้นบ้านประเภทใช้ถ้อยคำ (Verbal) จะไม่มีการจดบันทึก ในขั้นแรกจะถ่ายทอดกันมาด้วยการบอกเล่าหรือเรียกว่า มุขปาฐะ
3. คติชาวบ้านประเภทอื่นที่นอกเหนือจากคติชาวบ้านประเภทใช้ถ้อยคำ เช่น ศิลปะ อาชีพ จะใช้การสังเกต การฝึกฝน โดยไม่มีโรงเรียนหรือครู อย่างเป็นกิจลักษณะ



4. ไม่ทราบว่าใคร เป็นผู้คิดคดียาวบ้านประเภทนั้น ๆ ขึ้นเป็นครั้งแรก
5. เป็นมรดกของคนส่วนใหญ่ทั่วประเทศ หรือของกลุ่มชนนั้น ๆ

ปราณี วงษ์เทศ (2525: 62-63) ได้สรุปว่าวัฒนธรรมพื้นบ้านมีลักษณะดังนี้

คือ

1. มีการถ่ายทอดด้วยปากเปล่า
2. กำเนิดหรือที่มา มาจากความคิดในการผลิตเป็นพื้นฐานคือมีลักษณะที่เป็นแบบตามประเพณี (Conservation) และมีได้เป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงตามสมัยนิยม
3. ผลงานนั้น ๆ ต้องดำรงอยู่ในชุมชน มีความเกี่ยวข้องกับชุมชน มีบทบาทหน้าที่และเป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของชุมชนนั้น
4. สมาชิกส่วนใหญ่ของชุมชนสามารถติดต่อกันตัวต่อตัว โดยไม่ต้องอาศัยสื่อกลางใด ๆ
5. ศิลปินหรือปัจเจกชนที่ผลิตหรือสร้างสรรค์งานพื้นบ้าน ยึดผลิตงานพื้นบ้านโดยทำเป็นอาชีพ แต่จะทำงานนั้น ๆ ในเวลาว่างจากอาชีพหลัก เช่น การทำไร่ การทำนา
6. สังคมแบบพื้นบ้านจะมีความสัมพันธ์ทางสังคมกับสังคมใหญ่ที่มีอารยธรรมที่พัฒนาสูงกว่าด้วย
7. มีลักษณะเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตนเองได้ (Self-Sufficiency)
8. เป็นสังคมที่เคร่งประเพณีและศาสนา

จากความหมายของวัฒนธรรมพื้นบ้านที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า "วัฒนธรรมพื้นบ้าน หมายถึง รูปแบบของการดำเนินชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ ที่ปรากฏออกมาในรูปของความเชื่อ การปฏิบัติ รวมทั้งวัตถุสิ่งของที่ชาวบ้านคิดประดิษฐ์ขึ้นมาและมีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ซึ่งจะมีการอนุรักษ์และสืบทอดลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์นั้น ๆ สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน"

ประเภทของวัฒนธรรมพื้นบ้าน

เนื่องจากวัฒนธรรมพื้นบ้านมีขอบเขตที่กว้างขวางมาก เพื่อสะดวกแก่การศึกษาจึงได้มีผู้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ต่าง ๆ กันดังนี้

ห้องพันธ์ บัณฑิต (2525: 17) ได้แบ่งรูปแบบวัฒนธรรมพื้นบ้านตามเนื้อหาสาระ ออกเป็น 4 ประเภทคือ

1. วรรณกรรมและศิลปะอื่น ๆ
2. ความเชื่อของชนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม
3. หัตถกรรม เช่น การจักสาน ทอผ้า การทำลวดลายต่าง ๆ และสถาปัตยกรรม
4. ภาษาและคำพูดประเภทต่าง ๆ ของชาวบ้าน

สุภัทรดิศ ดิศกุล (2521: 9) ได้จัดประเภทของวัฒนธรรมพื้นบ้านออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. ประเพณีสืบต่อลงมาด้วยปาก (Verbal tradition)
2. ประเพณีทางด้านความประพฤติ (Behavioural tradition)
3. ประเพณีทางด้านวัตถุ (Material tradition)
4. ประเพณีทางด้านดนตรี (Musical tradition)

กุหลาบ บัลลิกะมาส (2527: 1-3) ได้แบ่งวัฒนธรรมพื้นบ้านออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ประเภทที่ต้องอาศัยภาษาเป็นสื่อ (Verbal Folklore)
 - 1.1 นิทานพื้นบ้าน เช่น เทพนิยาย (Fairy Tale) นิทานประจำถิ่น (Local Legend) นิทานวีรบุรุษ (Hero Tale) นิทานเกี่ยวกับสัตว์ (Animal Tale) นิทานอธิบายเหตุ (Explanatory) นิทานตลกขบขัน (Jest) นิทานร่าเริง (Merry Tale)
 - 1.2 ภาษาถิ่น (Dialect) รวมทั้งวัฒนธรรมการพูดจา (Folk Speech) และการตั้งชื่อ (Naming)
 - 1.3 บทภาษิต (Proverb) และคำกล่าวที่เป็นภาษิต (Proverbial Saying) คือ คำกล่าวที่รู้หรือยอมรับกันทั่วไป (Jan Harold Brunvard 1968: 1-2)
 - 1.4 ปริศนาคำทาย (Riddles)
 - 1.5 คำพูดที่คล้องจองกัน (Rhymes)
 - 1.6 เพลงชาวบ้าน (Folk-Songs) รวมทั้งเพลงกล่อมเด็ก (Lullabies) บทขับร้องเป็นเรื่องยาว (Bailads)

2. ประเภทที่ไม่ต้องอาศัยภาษาเป็นสื่อ (Non-Verbal Folkore) ได้แก่
 - 2.1 สถาปัตยกรรมชาวบ้าน (Folk Architecture)
 - 2.2 ศิลปะชาวบ้าน (Folk Art)
 - 2.3 งานฝีมือชาวบ้าน (Folk Craft)
 - 2.4 เครื่องแต่งกายชาวบ้าน (Folk Costumes)
 - 2.5 การกินของชาวบ้าน (Folk Foods) และนิสัยการกิน (Food Habits)
 - 2.6 อากัปกิริยาของชาวบ้าน (Folk Gesture) เช่น การแสดงอาการ อาย อาการโกรธ อาการตอบรับและปฏิเสธ
 - 2.7 ดนตรีพื้นบ้าน (Folk Music)
3. ประเภทประสมประสาน (Partly Verbal Folklore) ได้แก่
 - 3.1 ความเชื่อ (Belief) รวมถึงการถือโชคลาง คาถาอาคม การทำเสน่ห์ และเครื่องรางของขลัง (Charms)
 - 3.2 การละครชาวบ้านหรือการละเล่นพื้นบ้าน (Folk Dramas หรือ Folk Plays) และการเต้นระบำรำเต้นของชาวบ้าน (Folk Dances)
 - 3.3 ประเพณีพื้นเมือง (Folk Customs) หรือพิธีกรรม
 - 3.4 งานมหกรรมพิธีการฉลอง (Festivals)
 - 3.5 การเล่นหรือกีฬาพื้นเมือง (Folk Games) รวมถึงการเล่นของเด็ก (Children's Games)
 - 3.6 ยากกลางบ้าน (Folk Medicines)

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2523: 80-103) ได้แบ่งวัฒนธรรมพื้นบ้านออกเป็น 5 ประเภทคือ

1. ความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้าน เช่น ปรัชญาชาวบ้าน ศาสนา ลัทธิ ไสยศาสตร์ ไทโรศาสตร์ ฯลฯ

2. ภาษาและวรรณกรรมพื้นบ้าน เช่น วรรณกรรมพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้าน ฉันทลักษณ์ ปริศนาคำทาย สุภาษิต ภาษาพื้นบ้าน ฯลฯ

3. ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ศิลปะ ตกแต่ง โบราณคดี วัฒนธรรมสถาน ฯลฯ

4. ดนตรีนาฏศิลป์และการละเล่นพื้นบ้าน เช่น ฟ้อนรำ มหรสพ เพลงเด็ก เพลง กล่อมเด็ก เพลงปฏิพากย์ การละเล่น กีฬาพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้าน ฯลฯ

5. บัจจัยชีวิตความเป็นอยู่พื้นบ้าน เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ คหกรรม สาธารณสุข ยากกลางบ้าน ที่อยู่อาศัย เครื่องแต่งกายพื้นบ้าน ศาธาอาคม ฯลฯ

ประเภทของวัฒนธรรมพื้นบ้านได้มีผู้แบ่งไว้หลายประการ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ยึดหลักการแบ่งประเภทของวัฒนธรรมของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ดังได้กล่าวไว้ข้างต้นนี้

ความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้าน

วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมของกลุ่มชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งมีความสำคัญต่อท้องถิ่น และประเทศชาติอย่างมาก การศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญมาก เพราะเป็นการศึกษาอดีตของตนเอง หนึ่งการไม่รู้อดีตของตนเองนั้น เท่ากับว่าผู้นั้น เป็นเด็กอยู่เสมอ (พระยาอนุমানราชธอน 2516: 222) อีกทั้งการที่เราไม่รู้กฎระเบียบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น อาจทำให้เราทำอะไรลงไปด้วยความหวังดี แต่เราอาจได้รับทุกข์หรือโทษอย่างมาก (สุลักษณ์ สิวรักษ์ 2519: 285-286) นอกจากนี้ความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้านยังมีต่อการพัฒนาประเทศ และการพัฒนาท้องถิ่นอีกด้วย ดังคำกล่าวของ สิบแสง พรหมบุญ (2528: 9-10) ว่าในการพัฒนาท้องถิ่นจำเป็นต้องศึกษาชนบประเพณี ความเชื่อ ทัศนคติ และค่านิยมของท้องถิ่นนั้น ๆ เพราะการพัฒนาที่ปราศจากการใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นอันแท้จริง เป็นพื้นฐานจะทำให้ท้องถิ่นและคนในท้องถิ่นตกเป็นทาสของวัฒนธรรมจากภายนอก..." นักการศึกษาไทยหลายท่าน ได้กล่าวถึงความสำคัญของคติชาวบ้านหรือวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ว่า เป็นพื้นฐานของการศึกษาวิชาต่าง ๆ ดังที่ สมพร บัวทอง (บ.ป.ป.: 1) ได้กล่าวไว้ว่า

คติชาวบ้านเป็นความรู้ที่น่าสนใจและน่าศึกษาค้นคว้าอย่างยิ่ง การศึกษาคติชาวบ้านของคนกลุ่มหนึ่งจะทำให้ทราบทุกสิ่งทุกอย่างที่ตกทอดจากคนรุ่นเก่า ๆ มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งอาจจะเป็นการตกทอดโดยการบอกเล่าและโดยการปฏิบัติสืบต่อกันมา ความรู้ในเรื่องคติชาวบ้านทำให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความคิด ความเชื่อ และอื่น ๆ อีกมาก ความเข้าใจในเรื่องเหล่านี้ จัดว่ามีประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าวิชาอื่นๆ เช่น ภาษาศาสตร์ นิรุกติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา วรรณคดี เป็นต้น ให้มีความเข้าใจแจ่มชัดและกว้างขวางยิ่งขึ้น การศึกษาร่องคติชาวบ้านจึงเป็นรากฐานสำคัญอย่างหนึ่งของความเข้าใจวิชาแขนงต่าง ๆ เกือบทุกสาขา

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2507: 24) กล่าวถึงความสำคัญของคติชาวบ้านหรือวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ดังนี้

1. คติชาวบ้านเป็นเสมือนเครื่องช่วยให้นักวิจัยเข้าใจสภาพของชีวิตมนุษย์โดยทั่วไปดียิ่งขึ้น เพราะเป็นที่ประมวลแห่งความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ความกลัว ความนิยม ความบันเทิงใจ ระเบียบแบบแผน และอื่น ๆ
2. คติชาวบ้านเป็นเสมือนกรอบล้อมให้ชีวิตอยู่ในขอบเขตที่นิยมกันว่าดี และถูกต้อง แม้กฎหมายบ้านเมืองก็ยังไม่บังคับจิตใจมนุษย์ได้เท่า เพราะได้ยินได้ฟังและได้รับการอบรมอยู่กับวิถีชีวิตแบบนั้น ๆ มาตั้งแต่อ่อนแอแต่ออก
3. คติชาวบ้านมีคุณค่าทั้งในทางศิลปะและทางศาสตร์ เป็นต้นเค้าแห่งศิลปะชั้นสูง และช่วยให้การศึกษาในสาขาวิชาอื่น ๆ กว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น
4. คติชาวบ้านให้ความบันเทิงแก่ชาวโลก

เสนหา นุญชรรัช (2527: 7-9) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ดังนี้

1. วัฒนธรรมพื้นบ้านก่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงประกอบการเล่นของเด็ก เพลงชาวบ้าน ดนตรีพื้นบ้าน ฯลฯ
2. วัฒนธรรมพื้นบ้านให้คุณค่าในเชิงสั่งสอน ให้แนวทางในการดำเนินชีวิต ให้ข้อคิดคติเตือนใจ เช่น สุภาษิต คำพังเพย ฯลฯ

3. วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นขุมทรัพย์ทางสติปัญญา ส่งเสริมให้คนได้ใช้ความคิดใช้ปัญญา เช่น ปริศนาคำทาย

4. วัฒนธรรมพื้นบ้านมีคุณค่าและความสำคัญในแง่ที่เป็นมรดกสำคัญของประเทศชาติ เป็นเครื่องหมายแห่งความเป็นตัวของตัวเอง

5. วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นต้นเค้าของศิลปะและวรรณกรรมชั้นสูงของประเทศ เช่น นิทานพื้นบ้านของไทยบางเรื่องที่เราสืบทอดกันมา กวีบางท่านชอบใจในเค้าโครงเรื่องก็นำไปพิมพ์เป็นวรรณคดีได้รับความนิยมยกย่องอย่างมาก เช่น ลิลิตพระลอ ขุนช้างขุนแผน สังข์ทอง ฯลฯ

6. วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นแหล่งรวมความสามัคคี ความร่วมมือร่วมใจของคนในท้องถิ่นต่าง ๆ เช่น ประเพณีลงแขกในการทำนา

ประเทือง คล้ายสุบรรณ (2531: 6) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ดังนี้

1. วัฒนธรรมพื้นบ้านให้ประโยชน์ในการศึกษาระดับความเจริญของมนุษย์ในแง่ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และความเกี่ยวข้องกับวิชาอื่น ๆ

2. วัฒนธรรมพื้นบ้านให้ความบันเทิงใจ ซึ่งจำเป็นมากสำหรับสมัยก่อน เพราะเครื่องบันเทิงยังมีไม่มาก

3. วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นเครื่องสั่งสอนให้มนุษย์มีชีวิตอยู่ในกรอบอันเหมาะสมและดีงาม เช่น สุภาษิต นิทานชาวบ้าน เป็นเครื่องกล่อมเกล่าจิตใจ ขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นกรอบของสังคม

4. เป็นรากฐานของความเจริญในปัจจุบัน วรรณคดีและกฎหมายที่มาจากวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น เรื่องพระลอเดิมเป็นนิทานพื้นบ้านไทย กฎหมายลักษณะหัวเมือง การปรับโทษชายชู้ สิ่งเหล่านี้ตั้งขึ้นจากขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม

5. วัฒนธรรมพื้นบ้านทำให้เกิดความนิยม ภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน เป็นเครื่องชี้ให้เห็นสภาพของตนว่าคล้ายคลึงกับที่อื่น ๆ ทั่วโลก ซึ่งความคิดเช่นนี้จะไม่สร้างความรู้สึกแบ่งแยก และขณะเดียวกันก็สร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนว่ามีได้ด้อยหรือผิดแปลกไปจากท้องถิ่นอื่นใดในโลก

มองพันธ์ มณีรัตน์ (2525: 99-110) กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ดังนี้

1. ให้ความบันเทิงใจ วัฒนธรรมพื้นบ้านประเภทต่าง ๆ เช่น นิทาน เพลงที่ร้องในโอกาสต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ช่วยให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกรื่นเริงใจ ทำให้งานที่น่าเบื่อกลายเป็นงานที่เพลิดเพลิน
2. ช่วยให้อารมณ์ที่เก็บกดและคับข้องใจของชาวบ้านคลี่คลายไป วัฒนธรรมพื้นบ้านบางอย่างเกิดจากความคิดเพื่อค้นของมนุษย์และความคับข้องใจของมนุษย์ วัฒนธรรมพื้นบ้านจะช่วยให้เปิดเผยให้เห็นถึงความคับข้องใจและความพยายามของมนุษย์ที่จะหนีไปจากความกดดันของสังคมและวัฒนธรรม ความกดดันที่เกิดขึ้นนี้อาจเป็นความกดดันในการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจ เช่น นิทานพื้นบ้านที่กล่าวถึงคนจนกลายเป็นคนรวย ฯลฯ
3. วัฒนธรรมพื้นบ้านช่วยให้วัฒนธรรมเข้มแข็งขึ้น วัฒนธรรมพื้นบ้านมีหน้าที่ทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมที่มีอยู่มีความเข้มแข็งขึ้น เพราะถ้าวิถีการปฏิบัติพิธีกรรมเหล่านั้นเกิดปัญหาขึ้นแล้ว ชาวบ้านก็สามารถหาความถูกต้องหรือคำอธิบายได้จากวัฒนธรรมพื้นบ้านต่าง ๆ เช่น จากนิทานอธิบายเหตุ คำานาน ฯลฯ
4. วัฒนธรรมพื้นบ้านทำหน้าที่ให้การศึกษา วัฒนธรรมพื้นบ้านมีบทบาทในการให้การศึกษาแก่ชาวบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่ไม่รู้หนังสือ ความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้านในด้านนี้จะเห็นได้ชัดเจนจากนิทานของไทยที่มีข้อให้เห็นถึงสิ่งที่ควรกระทำ เช่น การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ฯลฯ
5. วัฒนธรรมพื้นบ้านทำหน้าที่รักษาแบบแผนพฤติกรรมซึ่งเป็นที่ยอมรับกันแล้วในสังคม วัฒนธรรมพื้นบ้านบางประเภทมีความสำคัญในฐานะที่เป็นกลไกสร้างความกดดันของสังคม และการควบคุมทางสังคม โดยการควบคุมบุคคลที่พยายามประพฤติตนเบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานของสังคม เช่น เมื่อบุคคลใดไม่พอใจพฤติกรรมของเพื่อนฝูง หรือหัวหน้ามักจะแต่งเรื่องขึ้นมากล่าวถึงนิสัยที่ไม่ดีของบุคคลนั้น เช่น ชอบหลอกลวง ฯลฯ นอกจากจะสร้างความกดดันต่อบุคคลที่ประพฤติตนแตกต่างจากกลุ่มแล้ว วัฒนธรรมพื้นบ้านยังใช้ในการยอมรับ ส่งเสริม และให้กำลังใจแก่บุคคลที่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีอีกด้วย เช่น เพลงสดุดีบุคคลต่าง ๆ

สุนพงษ์ งามเกษม (2521: 119) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ดังนี้

1. เป็นเสมือนกรอบล้อมให้ชีวิตอยู่ในขอบเขตที่นิยมกันว่าดีและถูกต้อง
2. เป็นมรดกหรือสมบัติของชาติ ในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมประจำชาติ
3. ทำให้รู้จักสภาพชีวิตในท้องถิ่น โดยพิจารณาตามหลักที่ว่าวัฒนธรรมพื้นบ้าน

เป็นพื้นฐานชีวิตของคนชาติหนึ่ง ๆ หรือกลุ่มชนนั้น ๆ

4. เป็นเสมือนเครื่องช่วยใ้มนุษย์รู้จักและเข้าใจสภาพของชีวิตมนุษย์โดยทั่วไปได้ดียิ่งขึ้น เพราะวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นที่ประมวลความรู้สึคนึกคิด ความเชื่อ ความกลัว ความนิยม ความบันเทิงใจ ระเบียบแบบแผน และอื่น ๆ

5. มีคุณค่าทั้งในทางศิลปะและทางศาสตร์ เป็นต้นเค้าแห่งศิลปะชั้นสูงและช่วยใ้การศึกษาในสาขาวิชาอื่น ๆ กว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น

6. ทำให้เกิดความนิยมภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน เป็นเครื่องมือที่ช่วยใ้คนแลเห็นสภาพของตนเองว่าคล้ายคลึงกับที่อื่น ๆ ทั่วโลก ความคิดเช่นนี้จะไม่สร้างความรู้สึกรังเกียจแยะและขะเคียดเพียงกันก็สร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองอีกด้วย

7. เป็นเครื่องใ้ความบันเทิงใจ เช่น ละครชาวบ้าน คนตรีพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน ฯลฯ

สุทธิวงษ์ หงษ์ไพฑูย์ (2525:224) กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ดังนี้

1. วัฒนธรรมพื้นบ้านช่วยผดุงเสถียรภาพและเป็นกำลังสนับสนุนการแผ่ขยายของแบบอย่างการดำเนินชีวิต เป็นแบบของการควบคุมความประพฤติ และใ้การศึกษาแก่เยาวชน เป็นเครื่องกระตุ้นใ้มวลชนรวมพลัง และทำให้สังคมเพิ่มความมั่นคงขึ้น

2. วัฒนธรรมพื้นบ้านมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของประชากร การแก้ปัญหาของสังคมจำเป็นต้องศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้าน และเลือกเอาส่วนที่เป็นคุณมาเป็นเครื่องเสริมอย่างถูกต้อง และเหมาะสม เพราะวัฒนธรรมพื้นบ้านก่อให้เกิดค่านิยมและโลกทัศน์ที่งดงาม

3. วัฒนธรรมพื้นบ้านมีบทบาทสำคัญในการสร้างรากฐานทางเศรษฐกิจ และถ้ามีวิธีการจัดการที่ดีแล้ว วัฒนธรรมพื้นบ้านจะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจทั้งด้านลดปริมาณการบริโภค และยังเพิ่มทุนรายได้ตลอดจนผลผลิตอีกด้วย การฟื้นฟูวัฒนธรรมพื้นบ้านจะลดข้อขัดแย้งและเกิดความสำนึกว่าตนเป็นเจ้าของวัฒนธรรม ซึ่งก่อให้เกิดความหวงแหนและปกป้องวัฒนธรรมพื้นบ้าน ดังนั้น วัฒนธรรมพื้นบ้านจึงมีบทบาทสำคัญต่อความมั่นคงของชาติ เพราะได้ส่งเสริมความเป็นชาตินิยมมากกว่าสากลนิยม

สุจริต บัวพิมพ์ (2530: 14-15) ได้สรุปถึงความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ ดังนี้

1. เป็นเครื่องให้ความบันเทิงใจแก่มนุษย์ชาติมาแต่ดั้งเดิม เช่น การลอยกระทง โขน ละคร
2. เป็นเครื่องช่วยให้มนุษย์เข้าใจสภาพชีวิตของมนุษย์ทั่วไปดียิ่งขึ้น เพราะเป็นที่ประมวลแห่งความรู้สึกรักใคร่ ความเชื่อ ความกลัว
3. เป็นเสมือนกรอบล้อมให้ชีวิตมนุษย์ให้มีชีวิตอยู่ในขอบเขตที่นิยมกันว่าดี
4. เป็นมรดกหรือสมบัติของชาติ
5. เข้าใจสภาพชีวิตในท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้น
6. มีคุณค่าทั้งทางศิลปะ และทางศาสตร์
7. ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นคน

ธนู บุญรัตนพันธุ์ (2531: 36-37) กล่าวว่าวัฒนธรรมพื้นบ้านมีความสำคัญในฐานะที่มีหน้าที่เป็นเครื่องชี้หรือค้ำบ่งบอกให้รู้ถึงวิถีชีวิต เอกลักษณ์ สักดิ์ศรีของท้องถิ่น ซึ่งสามารถแยกเป็น 3 ด้าน คือ

ด้านการศึกษา

1. ให้ความรู้ในสรรพวิทยาการทั้งปวง เพื่อให้อยู่ดีมีสุข เช่น ความรู้เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัย จากคำร่ายา เป็นต้น
2. ใช้ในการศึกษาอบรม สร้างสรรค์วินัย คุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคมในท้องถิ่น
3. ให้เกิดสติปัญญา ปฏิภาณไหวพริบ
4. ให้เกิดความซาบซึ้ง สุนทรีย์ะ เพื่อสนองความต้องการด้านจิตใจ

ด้านสังคม

1. ก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหน ภาคภูมิใจในท้องถิ่นคน
2. ทำให้มีชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความ เป็นสุขโดยรู้จักปรับตัวให้เหมาะกับสังคมในท้องถิ่นที่คนอาศัยอยู่ หรือท้องถิ่นที่คนไปคบหาสมาคม



3. ทำให้เกิดความร่วมมือ ร่วมใจ สม่ครสมานสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน
4. ทำให้มีคุณลักษณะในการ เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี

ด้านเศรษฐกิจ

1. ทำให้เกิดอาชีพที่จะเลี้ยงตนเอง และครอบครัว
2. ทำให้เกิดผลผลิตที่เพิ่มพูนรายได้และการมีงานทำของคนในท้องถิ่น
3. ทำให้ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า
4. ทำให้เกิดการประหยัดเงินตราทั้งของตนเองและของชาติ

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะพบว่า วัฒนธรรมพื้นบ้านมีความสำคัญอยู่หลายประการ ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าวัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นแนวทาง และเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญและเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ตลอดจนแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ นอกจากนี้วัฒนธรรมพื้นบ้านยัง เป็นสิ่งที่แสดงถึงความสามารถในการนำสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติมาใช้ในชีวิตประจำวันของคนในท้องถิ่น

การศึกษากับวัฒนธรรม

การศึกษาเป็นกระบวนการทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งแนวคิดทางมนุษยวิทยาถือว่าการศึกษาคือกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรม ทางสังคมวิทยาก็ถือว่าการศึกษาคือกระบวนการขัดเกลาทางสังคมอีกด้วย (วิจิตร ศรีสอน 2522: 18) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่า ช่วงของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมคือ ช่วงที่เด็กเข้าเรียน (ประเสริฐ แย้มกลิ่นทุ่ง 2512: 12) ดังนั้นหน่วยหรือตัวแทนที่ทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนสมาชิกใหม่ของสังคมให้รู้ระเบียบแบบแผน และกฎเกณฑ์ของสังคม เพื่อให้รู้จักวิถีทางแห่งการดำเนินชีวิตในสังคมได้ถูกต้องขึ้น คือ โรงเรียน ซึ่งพ่อแม่มักส่งบุตรหลานของตนไปโรงเรียนอันเป็นการแสดงว่าโรงเรียนเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในสังคมให้ทำหน้าที่กระบวนการสังคมประภคิต (สังคมประภคิต หมายถึง การอบรมบ่มนิสัย การขัดเกลา หรือการฝึกฝนให้สมาชิกของสังคมได้เรียนรู้เกี่ยวกับระเบียบ กฎเกณฑ์ ตลอดจนวัฒนธรรมของสังคม เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นสามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข)

หน้าที่ของโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสังคมประภค

1. สภาพแวดล้อมของโรงเรียน โรงเรียนเปรียบเสมือนสังคมเล็ก ๆ เป็นสังคมที่มีลักษณะใกล้เคียงหรือคล้ายคลึงกับสภาพสังคมภายนอก นักเรียนจะได้รับการฝึกและให้ทราบถึงกฎเกณฑ์ของสังคม ตลอดจนการปฏิบัติต่อสังคมจากโรงเรียน

2. เนื้อหาสาระและประสบการณ์ที่ได้รับจากโรงเรียน โรงเรียนได้จัดสรรเนื้อหาสาระและประสบการณ์เพื่อนำมาอบรมบ่มนิสัยให้แก่นักเรียนเพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า เนื้อหา สาระ และประสบการณ์หรือที่รวมเรียกว่า หลักสูตรอันจะเป็นการสร้างความรู้พื้นฐานร่วมกันในเรื่องต่าง ๆ ให้สมาชิกของสังคม

3. วิธีการอบรมผู้เรียนของโรงเรียน โรงเรียนมีการอบรมผู้เรียนให้เรียนรู้เกี่ยวกับระเบียบของสังคมในหลาย ๆ วิธี เช่น การอบรม สั่งสอนของครูในเรื่องค่านิยม ศิลธรรม และจริยธรรม (สิริวรรณ ศรีพหล 2524: 141-144) ดังนั้นครูจะเป็นตัวแทนทางสังคมที่ทำหน้าที่ควบคุมการกระทำทางสังคมของเด็กได้ เพราะครูมีบทบาทในการเป็นผู้ให้แรงเสริม ให้คำชมเชย ให้ความสนใจ ให้การยอมรับ นอกจากนี้ครูยังมีอำนาจในการลงโทษและไม่ยอมรับการกระทำของเด็ก โดยเฉพาะในสังคมไทยครูจะมีอิทธิพลมากเพราะประเพณีไทยเราสั่งสอนให้เด็กเคารพเชื่อฟังครู

สังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เมื่อสังคมเปลี่ยนไปวัฒนธรรมก็ย่อมเปลี่ยนตามไปด้วยประดุจเชือกสองเส้นที่ควั่นกันอยู่ วัฒนธรรมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอาจเปลี่ยนไปในรูปของการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ หรือเปลี่ยนแปลงในรูปของการดัดแปลง (ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ 2521: 14) วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ย่อมมีการกระจายหรือเผยแพร่จากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง เครื่องมือที่ใช้ในการเผยแพร่วัฒนธรรมใหม่ ๆ หรือวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ที่ดีที่สุดก็คือ การศึกษา ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า "การศึกษาเป็นเครื่องมือของการเผยแพร่วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป" (ลักษณา อินทจักร 2529: 22)

Emile Durkheim (อ้างถึงใน ถาวร เกิดเกียรติพงศ์ 2522: 75-76) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสได้กล่าวว่า "Education is the action evercised by the generations of adults an those which are not yet ready for social life" จากคำกล่าวจะพบว่า หน้าที่หลักอย่างหนึ่งของการศึกษาคือการถ่ายทอดคุณค่าของสังคมและแบบกระบวนการพฤติกรรมของสังคมไปยังอนุชนและสมาชิกของสังคมโดยการอบรม สั่งสอนให้

คนเห็นคุณค่า เกิดทัศนคติที่ดีต่อวัฒนธรรมและช่วยกันสืบต่อกันไป ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นกระบวนการที่ทำหน้าที่ในการอนุรักษ์วัฒนธรรม (The Conservative Function of Education) ของสังคมให้แก่สมาชิกที่เกิดใหม่ และสามารถแบ่งออกได้ 3 กระบวนการ คือ การรักษาหรือดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม (Preservation) การเผยแพร่ให้กว้างขวางขึ้น (Dissemination) และการคิดสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่ (Innovation)

นิคม ทาแดง (2523: 13) กล่าวว่า "การศึกษานอกจากจะทำหน้าที่เผยแพร่วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปให้แก่สังคม บางครั้งการศึกษายังเป็นตัวการหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมให้แก่สังคมอีกด้วย กล่าวคือ การศึกษาเป็นตัวการที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ทางวัฒนธรรมให้แก่สังคม เป็นแหล่งผลิตวัฒนธรรมใหม่ ๆ และเผยแพร่สิ่งที่ได้สร้างสรรค์นี้ให้แก่สังคมภายนอก" ซึ่งบทบาทของการศึกษาในการพัฒนาวัฒนธรรมนั้น สุเทพ การุณฉัยจร (2526: 34-39) แบ่งออกเป็นสี่ประการคือ

ประการที่หนึ่ง การศึกษาช่วยจรรโลงวัฒนธรรมในส่วนที่ดึกดำบรรพ์ เพื่อไว้เป็นสมบัติกลางแก่พลเมืองต่อไป เช่น การรักษามรดกทางวัฒนธรรมและอารยธรรมไทย โดยสอนให้แก่พลเมืองของประเทศ

ประการที่สอง การศึกษาช่วยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในส่วนที่ควรแก่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น เช่น การให้แก่สจากพิษหรือมูลสัตว์หมักในการหุงต้มเป็นการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวัฒนธรรมความเป็นอยู่ในแนวใหม่ในชนบท และควรแก่การถ่ายทอดสู่กัน

ประการที่สาม การศึกษาทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมให้ยั่งยืนต่อไป บางคนเรียกการศึกษาในลักษณะนี้ว่าสังคมประภค คือสังคมที่ถ่ายทอดการศึกษาให้กับสมาชิกในสังคม ตามรูปแบบที่สังคมต้องการซึ่งถ้าสังคมขาดการศึกษาก็ยากที่วัฒนธรรมจะพัฒนาได้

ประการที่สี่ การศึกษาทำหน้าที่ปลูกฝัง (Implantation) วัฒนธรรมอันดีงามให้แก่พลเมือง การศึกษามีใช้ทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่ปลูกฝังให้พลเมืองเป็นคนดี ได้แก่ ให้มีความรู้ มีความสามารถ มีคุณธรรม และมีสุขปฏิบัติที่ดี นอกจากนี้การศึกษายังมีส่วนช่วยพัฒนาความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมต่างกันด้วย ทั้งนี้เพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

การศึกษาช่วยพัฒนาวัฒนธรรม เนื้อหาและมวลประสบการณ์ที่โรงเรียนมอบให้แก่ผู้เรียนควรสอดคล้องกันกับวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของประเทศชาติด้วย และในปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนคณะครูสามารถปรับ เนื้อหาในหลักสูตรส่วนกลางให้เหมาะสมกับท้องถิ่นได้ถึงอย่างไรก็ตามการจัดเนื้อหา วัฒนธรรมลงในหลักสูตรนั้น เรื่อง เจริญชัย (2529: 5-7) ได้เสนอแนะว่าควรให้สอดคล้องกันทั้ง 3 ด้าน คือ

1. ด้านพุทธิพิสัย เป็นการมุ่งเน้นความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาต่าง ๆ ทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถสอดแทรกในหลักสูตรการเรียนการสอนได้ อาจเป็น เรื่องราวทางประวัติศาสตร์และวรรณคดี
2. ด้านทักษะ เป็นการฝึกให้เกิดความชำนาญ ความแคล่วคล่องในการปฏิบัติซึ่งสถาบันการศึกษาสามารถถ่ายทอดโดยตรง เป็นต้นว่า ดนตรี นาฏศิลป์
3. ด้านเจตคติ สำหรับด้านนี้เป็นด้านที่ลึกซึ้ง อาจปลูกฝังในเรื่องของค่านิยมความ เชื่อถือ ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาจากส่วนที่เป็นรูปธรรม ออกมาในรูปของลักษณะนิสัย และความประพฤติ เช่น ความมีวินัย ความประหยัด การตรงต่อเวลา เป็นต้น

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น การศึกษาและวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กันอย่างมาก มีผู้กล่าวว่า มนุษย์มีพัฒนาการ เร็วกว่าสัตว์ เพราะมนุษย์รู้จักการถ่ายทอดสิ่งที่พวกเขาคิดค้นขึ้นมาให้แก่ เด็กและเด็กสามารถนำสิ่งที่ได้รับจากการถ่ายทอดไปปฏิบัติและดัดแปลงปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น สิ่งต่าง ๆ ที่เด็กรับจากผู้ใหญ่นั้น เรียกว่าวัฒนธรรม และวิธีการถ่ายทอดนั้นมนุษย์ได้คิดและจัดให้เป็นระบบมากขึ้นเราเรียกว่า การศึกษา

การศึกษาและการถ่ายทอดวัฒนธรรม

วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมา ไม่ใช่พฤติกรรมที่เป็นไปตามธรรมชาติ แต่เกิดจากการเรียนรู้และเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการถ่ายทอดโดยการให้การศึกษา ซึ่งการศึกษาจะทำหน้าที่อยู่ 3 ประการดังนี้คือ หน้าที่ประการที่หนึ่ง ถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม หน้าที่ประการที่สอง ปรับปรุงวัฒนธรรม เช่น การแต่งงาน การบวชพระ และหน้าที่ประการที่สาม คือ การพัฒนาศักยภาพผู้เรียน (ปราณี เถลิงพล 2520: 81) สำหรับการถ่ายทอดวัฒนธรรม เป็นกระบวนการสื่อความหมาย

เพื่อให้มนุษย์ในสังคม เข้าใจ เหตุผล เห็นคุณค่า และยึดถือวัฒนธรรม เป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต

หน่วยที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดวัฒนธรรม

1. ครอบครัว ครอบครัว เป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดของสังคม ครอบครัว เป็นสถาบันแห่งแรกของสมาชิกในชุมชนในการถ่ายทอดวัฒนธรรมและได้ทำหน้าที่อย่างค่องเนื่อง การถ่ายทอดวัฒนธรรมของครอบครัวจะสอนและอบรมให้สมาชิกของครอบครัวรู้จักขนบธรรมเนียมประเพณี กิริยา มารยาท รู้จักปรับปรุงตนเอง ให้เข้ากับชุมชนและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ขจร ลือชัย (2528 : 89) พบว่านักศึกษาส่วนใหญ่ เรียนรู้ประเพณีของท้องถิ่นจากครอบครัว
2. ศาสนา ศาสนาได้ทำหน้าที่อบรม ชัดเกล้าให้สมาชิกของสังคม เป็นบุคคลที่มีศีลธรรม จริยธรรม และค่านิยมในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง
3. หน่วยงานหรือสถาบันอื่น ๆ ของสังคม เช่น สื่อมวลชน การถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมโดยผ่านสื่อทางวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ ซึ่งนับว่ามีอิทธิพลต่อสมาชิกของสังคมในการ เรียนรู้วัฒนธรรม เป็นอันมาก
4. โรงเรียน บทบาทของโรงเรียนในการถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมนี้ชัดเจนมาก (วิจิตร ศรีสอ้าน 2524 : 13-19) การถ่ายทอดวัฒนธรรมภายในโรงเรียนเกิดขึ้น ดังนี้คือ
 - ประการที่ 1 การศึกษาทุกระดับจะมุ่งเน้นการถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมให้แก่ผู้เรียน ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากแผนการศึกษาของประเทศไทยปีพุทธศักราช 2520 หมวดที่ 1 ข้อที่ 9 "ให้มีความรู้ ความเข้าใจ วิทยาการ ศิลปวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรของประเทศ"
 - ประการที่ 2 โรงเรียนเป็นหน่วยในการถ่ายทอดวัฒนธรรม โดยครูจะเป็นผู้ถ่ายทอดเนื้อหาสาระของวัฒนธรรมทุก ๆ อย่าง เพื่อให้นักเรียนเกิดความซาบซึ้งและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมประจำชาติของตน
 - ประการที่ 3 ครูเป็นตัวจักรสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรมทั้งในแง่ที่เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมด้านวัตถุและวัฒนธรรมด้านจิตใจ เช่น การทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีและการปลูกฝังทัศนคติที่ดี
 - ประการที่ 4 ตลอดเวลาที่นักเรียนอยู่ในโรงเรียนการถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมจะเกิดขึ้นทุกขณะ เช่น การยืนเคารพธงชาติ ร้องเพลงชาติ สวดมนต์ ถือเป็นกิจกรรมของโรงเรียน

ที่มุ่งให้เกิดความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งถือว่าเป็นค่านิยมที่สืบทอดมาของประเทศไทย (สิริวรรณ ศรีพหล 2524: 141-144)

ครูจะมีบทบาทในการถ่ายทอดวัฒนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อมให้แก่นักเรียน การถ่ายทอดวัฒนธรรมของครูอาจทำได้ 3 วิธีคือ

1. การสั่งสอน ในบรรดาผู้ที่ให้ความรู้แก่เด็กทั้งหลาย ครูจะเป็นผู้ให้ความรู้แก่เด็กอย่างมีหลักการ ดังนั้นถ้าพิจารณาพฤติกรรมที่ยอมรับกันในสังคม จะพบว่าขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา และวัฒนธรรม ส่วนหนึ่งจะได้จากการอบรม สึกฝนจากครู (กระทรวงศึกษาธิการ 2525: 12)

2. การให้การศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง วิธีการสอนในส่วนนี้ สุมณ อมรวิวัฒน์ (2531: 74) ได้เสนอแนะว่า "วิธีการสอนต้องจัดโอกาสให้นักเรียนได้สัมผัสและเข้าถึงคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นและขยายวงกว้างออกไปจนนักเรียนเกิดความตระหนักว่า บ้านเมืองไทยเรานี้ช่างมีสิ่งดีงามล้ำค่าที่ต้องธำรงรักษาไว้อย่างจริงจัง"

3. การปฏิบัติตน เป็นตัวอย่าง การทำตน เป็นแบบอย่างของครู เป็นสิ่งสำคัญที่ครูพึงปฏิบัติ เพื่อให้เด็กเกิดความศรัทธาและนำไปปฏิบัติตาม การที่ครูสอนอย่างหนึ่ง แต่กลับทำอีกอย่างหนึ่งย่อมไม่เกิดผลดีต่อการถ่ายทอดวัฒนธรรม ดังที่พระราชวรมณี (2526: 109-110) กล่าวว่า "การสอนสิ่งใดก็ตามผู้สอนจะต้องทำได้ด้วย การสอนนั้นจึงจะมีประสิทธิภาพสูงสุด เมื่อสอน เขาแต่ตัวเองทำอีกอย่างหนึ่ง ผู้ถูกสอนย่อมบังเกิดความสับสนจากที่กล่าวมาครูจึงต้อง เป็นผู้นำโดยการทำต้องเป็นแบบอย่างที่ดี เช่น การแต่งกายเหมาะสมกับการ เป็นครู การพูดจาสุภาพ ความมีระเบียบวินัยในการทำงาน เพื่อให้เด็กเกิดความศรัทธา ยอมรับในสิ่งที่ครูสอนและนำไปปฏิบัติตามจริงได้"

การถ่ายทอดวัฒนธรรมขั้นพื้นฐาน ครูจะเป็นผู้มีบทบาทมากที่สุดทั้งนี้ เพราะ เป็นช่วงที่ครูจะมีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุด ดังที่ ชนิดา รัชกุลเมือง (2531: 211) ได้สรุปไว้ดังนี้

อิทธิพลของครูที่มีต่อการถ่ายทอดวัฒนธรรม

1. ครูสามารถจูงใจให้เด็กทำกิจกรรมที่ช่วย เสริมสร้างสติปัญญา
2. ครูสามารถให้ผลย้อนกลับ (feedback) แก่เด็กให้เด็กทราบถึงผลการกระทำของตนเอง รวมทั้งมีการวิจารณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมที่พึงปฏิบัติ
3. ครูสามารถเป็นตัวอย่าง (Model) ที่เด็กจะถือเอาเป็นแบบอย่างในการเรียนรู้

4. ครูสามารถสร้างสัมพันธ์ภาพส่วนตัวกับ เด็กอย่างใกล้ชิดได้ รวมทั้งสนับสนุนให้เด็ก มีทัศนคติใหม่หรือสนับสนุนทัศนคติที่ เด็กมีอยู่ในปัจจุบัน

การถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านภายใน โรงเรียน

บทบาทของการศึกษาในด้านการถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านมีความสำคัญอย่างยิ่ง สถาบัน การศึกษาในประเทศไทยได้ระบุมบทบาทของบุคคลากรใน เรื่องการถ่ายทอดวัฒนธรรมไว้อย่างชัดเจน โรงเรียนและสถาบันหลายแห่งได้จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมสำหรับนักเรียน นักศึกษา ผู้ปกครอง และสาธารณชนไว้หลายรูปแบบ เป็นต้นว่า การจัดละคร การจัดนิทรรศการ การเก็บข้อมูลวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การแลกเปลี่ยนการแสดระหว่างจังหวัดและระหว่างภาค การท่องเที่ยว เข้าชมสถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (เฉลี่ยว มณีเลิศ 2529: 31) สำหรับการถ่ายทอดวัฒนธรรมภายใน โรงเรียนขึ้นอยู่กับครูใน โรงเรียน เป็นสำคัญ ครูผู้สอนควรทำการศึกษา และทำความเข้าใจในวัฒนธรรมอย่างละเอียดลึกซึ้ง เพื่อให้การถ่ายทอดมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น บทบาทและวิธีการของครูในการถ่ายทอดวัฒนธรรมมีอยู่หลายประการ ดัง เช่นข้อ เสนอแนะของบุคคล ต่าง ๆ เหล่านี้คือ

สุจริต เพียรชอบ (2514: 110-111) กล่าวถึงวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมว่าครูสามารถ ทำได้หลายทาง คือ สอนในชั้นเรียน หรือสอดแทรกในวิชาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม เช่น วิชาศิลปะศึกษา สังคมศึกษา และภาษาไทย จัดกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ชุมนุมศิลปะ ชุมนุมสังคมศึกษา ชุมนุมส่งเสริมวัฒนธรรมไทย หรือจัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม เช่น การแสดงละครจากวรรณคดี การ เล่นดนตรีไทย การบรรยายเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม การศึกษานอกสถานที่ทำนองวรรณคดีสังูจร ไบรณคดีสังูจร การจัดนิทรรศการต่าง ๆ เช่น งานลอยกระทง หรือจัดงานวันสำคัญทางพุทธศาสนา สิทธิชัย ฮาดานิติ (2524: 137-143) ได้เสนอแนะวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน ภายในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. ปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม โดยนอกจาก การให้ความรู้ทางทฤษฎีแล้ว จะต้องให้เด็กกระทำและปฏิบัติอย่างจริงจัง ซึ่งบางครั้งอาจให้นักเรียน ออกไปศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมในชุมชนแล้วนำมาจดบันทึกไว้

2. การจัดการเรียนการสอน ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เห็นและสัมผัสกับวัฒนธรรม ตลอดจนได้ร่วมกิจกรรมในการส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมดังเช่นที่ วิล ควงแก้ว (2530: 23-24) เสนอแนะให้นำประเพณีพื้นบ้านมาสอนในห้องเรียน เพื่อให้เด็กเกิดความซาบซึ้งในวัฒนธรรมของท้องถิ่นตน

3. ครูจะต้องเข้าใจเด็กและลงไปคลุกคลีกับกิจกรรมที่เด็กจัดขึ้น เพื่อสร้างความเชื่อถือศรัทธาและความสนิทสนม อันจะช่วยให้ครูสามารถแนะนำและโน้มน้าวให้เด็กหันมาสนใจในกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ครูพิจารณาว่าดีแล้ว

4. ในการเรียนการสอนวิชาใดก็ตาม ครูผู้สอนจะต้องร่วมกันส่งเสริมและถ่ายทอดวัฒนธรรมด้วยกันทุกคน

5. ครูผู้สอนซึ่งมีบทบาทในการถ่ายทอดวัฒนธรรมจำเป็นจะต้องเป็นผู้ที่มีค่านิยมและทัศนคติที่ดีและเหมาะสมสอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย

6. สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรม โดยให้นักเรียน นักศึกษา และประชาชน ได้มีส่วนร่วมด้วย เพื่อตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมไทย เช่น การจัดนิทรรศการและงานประเพณีต่าง ๆ

7. มีการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยวัฒนธรรมไทย เพื่อทราบแก่นสาร เนื้อแท้ของวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ แล้วนำมาสั่งสอน อบรมแก่นักเรียนและประชาชนในท้องถิ่น

มานิตย์ ประชิตโรมรัน (2524: 71-73) ได้กล่าวว่า การปลูกฝังและถ่ายทอดวัฒนธรรมลงในจิตใจของเยาวชนต้องร่วมมือกันทุกฝ่าย ซึ่งต้องกระทำโดยสม่ำเสมอ ข้อสำคัญทุกคนต้องถือเอาตนเองเป็นจุดเริ่มต้น โดยการศึกษาแบบอย่างของวัฒนธรรมอันดีงามไว้เป็นตัวอย่างที่พึงปฏิบัติ และส่งเสริมปลูกฝังให้แก่เยาวชนซึ่งสามารถกระทำเป็นขั้นตอนได้ดังนี้คือ

1. ขจัดสิ่งเสื่อมโทรม
2. ป้องกันมิให้เกิดสิ่งเสื่อมโทรม
3. สร้างความดีตามแบบวัฒนธรรม
4. รักษาความดีที่สร้างขึ้น

อัจฉรา ทองพลาย (2530: 100-102) กล่าวถึงบทบาทของครูในการถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านว่ามีวิธีการต่าง ๆ กัน ได้แก่ การปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง เช่น เข้าร่วมกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านที่จัดขึ้นในงานเทศกาลต่าง ๆ และนำหัตถกรรมพื้นบ้านมาใช้ในชีวิตประจำวัน หรือโดยการนำการเล่นมาร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนและการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร สำหรับวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านมีหลายวิธีซึ่งในแต่ละวิธีครูสามารถที่จะเลือกปฏิบัติได้ ดังนี้

1. ศึกษา เรื่องของวัฒนธรรมให้เข้าใจ วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตที่สำคัญของสมาชิกในแต่ละสังคม ช่วยควบคุมความประพฤติและให้การศึกษาแก่ประชาชนทำให้สังคมมีความมั่นคงยิ่งขึ้นและยังช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของสังคมด้วย ดังนั้นครูจึงควรศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับแก่นสารของวัฒนธรรมพื้นบ้านทั้งด้านประเพณี การเล่นพื้นบ้าน และหัตถกรรมพื้นบ้าน เพื่อนำมาถ่ายทอดให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของนักเรียน แต่เนื่องจากวัฒนธรรมพื้นบ้านมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการณ์ของสังคม ดังนั้นครูควรจะศึกษาถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงและรูปแบบที่วัฒนธรรมควรจะเปลี่ยนแปลงไป เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านให้เจริญก้าวหน้าและคงอยู่คู่กับสังคมตลอดไป การศึกษาหาความรู้ด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านของครูนั้นควรเป็นไปด้วยความรอบคอบและถูกต้องตามหลักวิชาการที่ศึกษามาจากหลักสูตรครู และการอบรมความรู้ด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน ซึ่งหน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้น แหล่งความรู้ด้านวัฒนธรรมที่ครูสามารถศึกษาหาความรู้ได้นั้นมีทั้งจากห้องสมุดพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งจากการเข้าร่วมกิจกรรมในงานประเพณีต่าง ๆ ของท้องถิ่นและจากการเยี่ยมชมชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านด้วย

2. ความศรัทธาต่อวิชาชีพครู การที่ครูมีความศรัทธาต่อวิชาชีพของครู ทำให้ครูมีความรู้ความเข้าใจและตั้งใจปฏิบัติงานตามหน้าที่ของครูได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งหน้าที่ประการหนึ่งของครูคือการถ่ายทอดวัฒนธรรมและการพัฒนาท้องถิ่น ยนต์ ชุ่มจิต (2526: 108-109) กล่าวว่า ผู้เป็นครูต้องเป็นผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมอันดีงามของชาติไว้ ซึ่งการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของครูทำได้ 2 วิธีใหญ่ ๆ คือ

2.1 การปฏิบัติตามวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยอย่างถูกต้องเหมาะสม

2.2 การอบรมสั่งสอนนักเรียนให้เข้าใจในวัฒนธรรมและ^{ป/ร}เพณีของไทยอย่างถูกต้องและในขณะเดียวกันควรพยายามส่งเสริมกระตุ้นให้นักเรียนทุกคนได้นำไปปฏิบัติ



3. รู้แนวทางในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างชัดเจน ด้วยเหตุที่ครูเป็นข้าราชการ จึงต้องปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน ดังนั้นครูควรจะติดตามแนวนโยบายของคณะรัฐมนตรีและนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการอยู่เสมอ เพื่อศึกษาแนวทางถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านให้แก่นักเรียนได้ตรงตามที่รัฐกำหนดไว้

4. รู้วิธีในการถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมพื้นบ้านมีวิธีการถ่ายทอดได้หลายวิธี ครูควรเลือกวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านให้เหมาะสมกับวัยของนักเรียน วิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ครูสามารถนำมาใช้และดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นมีอยู่ด้วยกันหลายวิธี เช่น

4.1 การนำภาพและวัสดุของจริง เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านมาใช้ประกอบการเรียนการสอน

4.2 ฉายภาพยนตร์ สไลด์ फिल्मสดริบที่บันทึกภาพศิลปะและวัฒนธรรมไทยมาฉายให้นักเรียนชมในชั่วโมงเรียนหรือในงานนิทรรศการที่จัดขึ้นในโรงเรียน

4.3 จัดนิทรรศการและแผ่นป้ายนิเทศ เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านขึ้นในโรงเรียนเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางศาสนา และประเพณีต่าง ๆ

4.4 จัดให้นักเรียนไปทัศนศึกษาเพื่อชมงานเทศกาล งานประเพณี และงานหัตถกรรมพื้นบ้านในท้องถิ่น

4.5 จัดหาหนังสือ วารสาร และสิ่งตีพิมพ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ในห้องสมุดของโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนและผู้สนใจได้ศึกษาค้นคว้า

4.6 จัดทำรายการเสียงฉาบสายในเวลาพักกลางวัน

4.7 จัดอภิปรายและโต้วาทีเกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรมพื้นบ้าน

4.8 จัดตั้งชุมนุมหรือศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรมขึ้นในโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมด้านวัฒนธรรมมากขึ้น

4.9 เชิญผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านมาเป็นวิทยากรบรรยายความรู้ให้แก่ นักเรียน

การถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านในโรงเรียน บุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งคือครูนั่นเอง วิธีการเผยแพร่วัฒนธรรมนั้นสามารถสรุปได้ว่า ครูต้องมีความรู้ ความเข้าใจในแก่นแท้ของวัฒนธรรม

พื้นบ้าน นอกจากนี้ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมนั้นควรใช้วิธีการหลาย ๆ วิธีประกอบกันจึงจะบังเกิดผลดี อันจะนำมาซึ่งการสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านให้คงอยู่ตลอดไป

การอนุรักษ์วัฒนธรรม

สำหรับการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมนั้น จากแผนพัฒนาการศึกษาเกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ระยะเวลาที่ 6 (2530-2534) ของกระทรวงศึกษาธิการ (2530: 95-101) ได้กำหนดวิธีการดำเนินงานตามนโยบายและ เป้าหมาย เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมไว้ดังนี้คือ

1. จัดตั้งศูนย์ศึกษา ค้นคว้าวิจัยการสอน การฝึกอบรมด้านศาสนา จริยศึกษา ค่านิยม และวัฒนธรรมแก่นักเรียน นักศึกษา เยาวชน ประชาชน พระสงฆ์ และบุคลากร ทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมอย่างน้อย เขตการศึกษา 1 แห่ง เพื่อทำหน้าที่ศึกษาพัฒนาหลักสูตร วิธีการเรียนการสอน ฝึกอบรมการผลิตสื่อการเรียนการสอนและการเผยแพร่ให้เหมาะสมกับสภาพและวัยของผู้เรียน ระดับต่าง ๆ รวมทั้งประชาชนโดยทั่วไป
2. สร้างและพัฒนาหลักสูตร ทั้ง เป็นหลักสูตร เฉพาะและในรูปแบบบูรณาการ พร้อมทั้งพัฒนากระบวนการเรียนการสอน การสร้างและพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับวิธีการ เพื่อจัดสอนวัฒนธรรมแก่นักเรียน นักศึกษา เยาวชนและประชาชนในและนอกระบบโรงเรียนทุกระดับ และประเภทการศึกษาทั้งวัฒนธรรมท้องถิ่น และวัฒนธรรมของชาติ
3. จัดการศึกษาให้บิดามารดาและประชาชนในด้านวัฒนธรรมทางสื่อมวลชน ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ รวมทั้งกิจกรรมนิทรรศการ เผยแพร่เอกสาร เพื่อให้บิดามารดา และประชาชนทั่วไปได้ตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรม ได้เรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรม สามารถให้การอบรมสั่งสอนกุลบุตรกุลธิดาให้อยู่ในร่องรอยของวัฒนธรรมไทย
4. ฝึกอบรมบุคลากรทางด้านวัฒนธรรม เช่น ครู อาจารย์ พระ และบุคลากรหลักอื่น ๆ เพื่อเป็นกำลังใจสำคัญในการฝึกอบรม ให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องวัฒนธรรมแก่นักเรียน นักศึกษา เยาวชนและประชาชน เพื่อการอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่และพัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่นและวัฒนธรรมของชาติ

5. จัดตั้งศูนย์ศึกษา ค้นคว้า วิจัยวัฒนธรรมในระดับจังหวัด ทำหน้าที่ศึกษาค้นคว้า วิจัยวัฒนธรรมสาขาต่าง ๆ ทั้งวัฒนธรรมพื้นบ้านและวัฒนธรรมของส่วนราชการในเรื่องประวัติ ความเป็นมา แก่นสารสาระ ความดี ความงาม ความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมด้านนั้น ๆ จัดทำ เป็นหนังสือเอกสารและสื่อในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อการเผยแพร่การฝึกอบรม การอนุรักษ์ หุ่นฟูล่งเสริม และการพัฒนาวัฒนธรรม
6. ส่งเสริมให้สถานศึกษาได้กระทำหน้าที่ 3 ประการให้สมบูรณ์ คือ จัดการเรียน การสอนตามหลักสูตร จัดกิจกรรมการศึกษา เพื่อมีส่วนช่วยและร่วมในการพัฒนาชุมชนและจัดกิจกรรม การศึกษา เพื่ออนุรักษ์ รักษา ทำนุบำรุงส่งเสริม เผยแพร่และพัฒนาวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรม ท้องถิ่น พร้อมทั้งส่งเสริมให้นักเรียน นักศึกษามีกิจกรรมร่วมในงานวัฒนธรรมดังกล่าว
7. ส่งเสริมให้สื่อมวลชนในรูปแบบอื่น เช่น ภาพยนตร์ ละคร เพลง ดนตรี การละเล่น พื้นเมือง ฯลฯ ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่และพัฒนาวัฒนธรรม
8. ให้การศึกษาแก่เยาวชนและประชาชนโดยทั่วไปในด้านวัฒนธรรมทางสื่อมวลชน ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญใน เอกลักษณ์ความเป็นไทยและการดำรงชีวิตความเป็นอยู่อย่างไทย พร้อมทั้งรณรงค์ด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้เยาวชนและประชาชนประพฤติปฏิบัติตาม แบบ เอกลักษณ์และด้วยค่านิยมไทย เป็นต้นว่า จัดให้มีการฝึกอบรมการประกวดแข่งขัน แข่งกระทิงหากจำเป็นก็ต้องใช้วิธีกำหนดแนวทางปฏิบัติ ระเบียบ กฎเกณฑ์ตามขั้นตอนให้เกิดการ ประพฤติปฏิบัติกันอย่างจริงจัง
9. ส่งเสริมบุคลากรทางวัฒนธรรมสาขาต่าง ๆ ให้ได้กระทำหน้าที่เป็นผู้นำและผู้ให้ การสนับสนุนในกระบวนการอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่และพัฒนาวัฒนธรรมพร้อมกับการ เชิดชู เกียรติบุคลากรเหล่านั้น แสดงผลงานชี้ให้เห็นว่ามีส่วนช่วยในการพัฒนาบ้าน เมืองทั้งทาง เศรษฐกิจ และสังคมในการพัฒนาจิตใจประชาชนและการสร้างความสามัคคีของคนในชาติ
10. ส่งเสริมสนับสนุนให้องค์กร หน่วยงานและกลุ่มพลังต่าง ๆ ชักนำให้สมาชิก เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมและกระบวนการอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่วัฒนธรรม
11. เร่งรัดมาตรการและวิธีการในด้านการอนุรักษ์ รักษา บัณฑิตการทำลายศิลปวัฒนธรรม และความเป็น เอกลักษณ์ของชาติ ในบาง เรื่องจำเป็นต้องใช้ระเบียบกฎหมายและบทลงโทษให้บังเกิด ผลอย่างแท้จริง

12. จัดให้มีการฟื้นฟู สนับสนุน ส่งเสริมและ เผยแพร่ วัฒนธรรมพื้นบ้าน และ วัฒนธรรม ของชาติ จัดกิจกรรมวัฒนธรรมสัมพันธ์ระหว่างภูมิภาคต่าง ๆ ให้วัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นที่ยอมรับกัน ทั่วประเทศ เพื่อสร้างความสามัคคีระหว่างคนในชาติ รวมทั้งการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยไปสู่ภายนอก ประเทศ เพื่อการประชาสัมพันธ์ การสร้างสัมพันธ์ไมตรีกับต่างประเทศ และ เพื่อเกียรติภูมิ ศักดิ์ศรี ของชาติ

13. ให้มีการปรับปรุง พัฒนานโยบาย ประเพณีและค่านิยมบาง เรื่องบางประการ ให้เกิดความ เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน และ เกิดคุณค่าสร้างสรรค์ เป็น ประโยชน์ต่อสังคมและ เศรษฐกิจ

14. เร่งรัดมาตรการ เรื่องนิยมไทยในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้การนิยมไทยนำมาสู่การ พัฒนาสังคมและ เศรษฐกิจของบ้าน เมือง

15. ส่งเสริมงานอาชีพที่มีพื้นฐาน และ เพื่อ เป็นการสนับสนุนวัฒนธรรมไทยในด้านต่าง ๆ ทั้งกระบวนการผลิต การใช้ การจำหน่าย และการพัฒนาให้มีคุณภาพสูงขึ้น

16. จัดตั้ง ส่งเสริมสนับสนุนกองทุนและมูลนิธิ สมาคม เพื่อพัฒนางานด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2529: 7-10) ได้เสนอวิธีในการรักษา ส่งเสริม และพัฒนาวัฒนธรรมไว้ดังนี้

1. การสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม คือ การจัดกิจกรรมหรือดำเนินการให้มีการริเริ่ม สร้างสรรค์ นุก เมิก การประดิษฐ์คิดค้น การวิจัยและพัฒนาทางวัฒนธรรม

2. การส่งเสริมและสนับสนุน คือ การจัดกิจกรรมหรือดำเนินการใด ๆ ที่ช่วยให้นักบริหาร นักวิชาการ หรือผู้ประกอบการทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน สามารถดำเนินงานวัฒนธรรม ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น การจัดงบประมาณสนับสนุน

3. การเผยแพร่และการประชาสัมพันธ์ คือ การจัดกิจกรรมหรือดำเนินการ เพื่อนำ วัฒนธรรมไปสู่ประชาชนทางสื่อมวลชนทุกรูปแบบ เช่น การจัดพิมพ์เอกสาร เผยแพร่

4. การจัดบริการทางวัฒนธรรม คือ การจัดกิจกรรมหรือดำเนินการ เพื่อให้ประชาชน ได้มีโอกาสสัมผัสกับวัฒนธรรม ให้มีความรู้ ความเข้าใจ ความซาบซึ้ง และมีการประพฤติที่เหมาะสม เช่น การจัดนิทรรศการ การจัดการแสดงบนเวที



5. การอนุรักษ์ ทำนุบำรุง และฟื้นฟูวัฒนธรรม คือ การจัดกิจกรรมหรือดำเนินการ เพื่อการพิทักษ์รักษามรดกทางวัฒนธรรมที่ได้สั่งสมสืบทอดจากอดีต
6. การเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตยทางวัฒนธรรม คือ การจัดกิจกรรมหรือดำเนินการให้ประชาชนส่วนใหญ่ หรือทั้งหมดได้มีโอกาส มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ การจัดกิจกรรมและการดำเนินการทางวัฒนธรรม
7. การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน คือ การจัดกิจกรรมหรือดำเนินการใด ๆ ทางวัฒนธรรมให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจและมีการยอมรับวัฒนธรรม ทั้งองถิ่น
8. การจัดการศึกษาเพื่อวัฒนธรรม คือ การจัดกิจกรรมและดำเนินการ เพื่อพัฒนาให้ประชาชนมีความรู้สามารถอ่านออกเขียนได้ สื่อความหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การลด อัตราการไม่รู้หนังสือ การบริการการศึกษาอย่างทั่วถึง การจัดเนื้อหาทางวัฒนธรรมในหลักสูตร การเรียนการสอนโดยตรงและโดยอ้อม
9. การปรับปรุงวัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน คือ การจัดกิจกรรมหรือดำเนินการในการปรับปรุงชุมชน ที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อม เครื่องอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภค
10. การเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ คือ การจัดกิจกรรม หรือดำเนินการให้ประชาชนมีสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ มีความรู้ความเข้าใจใน เอกลักษณ์ดีเด่นของสถาบัน ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
11. การดำรงไว้ซึ่งคุณภาพและมาตรฐานของวัฒนธรรม คือ การจัดกิจกรรมหรือดำเนินการให้ประชาชนรักษาไว้ซึ่งคุณภาพและมาตรฐานของความดีงามของวัฒนธรรม เช่น การจัดประกวดแข่งขันมารยาทงาม การจัดพิธีประเพณี เช่น ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา
12. การเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างชาติ คือ การจัดกิจกรรมหรือดำเนินการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับนานาประเทศ โดยหวังผลในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่มีคุณค่าในสังคมไทยและ เสริมสร้างทางความสัมพันธ์อันดีระหว่างชาติ

ประเทศไทย เป็นประเทศที่มีศิลปวัฒนธรรมที่เด่น เป็นเอกลักษณ์ ทำให้ประชาชนในชาติ เกิดความนิยม และภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน ในปัจจุบันรัฐบาลต่างตระหนักถึงความสำคัญ

ของวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการที่ประกาศวันที่ 2 เมษายนของทุก ๆ ปี เป็นวันอนุรักษ์มรดกไทย และได้ให้คำขวัญวันอนุรักษ์มรดกไทยไว้ว่า "การรักษาามรดกไทย เป็นการรักษาชาติ" สำหรับวิธีการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยให้คงอยู่ตลอดไป สามารถสรุปได้ว่า ควรรักษาแต่สิ่งที่สำคัญ ๆ เท่านั้น และควรนำมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน นอกจากนี้การอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาติยัง เป็นหน้าที่อันพึงปฏิบัติของทุกคนในชาติ

การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน

วัฒนธรรมพื้นบ้านในปัจจุบัน ได้ทวีความสำคัญมากขึ้น เพราะ เป็น เครื่องบ่งชี้ให้เห็นถึง พฤติกรรมความ เจริญรุ่งเรือง หรือความก้าวหน้าของสังคมในอดีตซึ่งเป็นพื้นฐาน เชื่อมโยงมาถึง ปัจจุบัน ทุกชาติทุกภาษาดังก็มีนโยบายที่จะรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้าน ประเทศไทย เป็นประเทศหนึ่งที่มีความต้องการที่จะศึกษารวบรวมวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ให้คงอยู่ เพราะเป็นที่ประจักษ์แล้วว่า เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีที่ปรากฏทุกวันนี้ ส่วนใหญ่มีกำเนิดมาจากวัฒนธรรมพื้นบ้านทั้งสิ้น ดังนั้นผลงานวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยจึงสมควรที่จะสงวนรักษา ศึกษาค้นคว้าวิจัยและรวบรวมไว้ ซึ่งลักษณะการกระทำเช่นนี้รวม เรียกว่าการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน (กรมศิลปากร 2526: 17-18)

การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านไม่ให้สูญหายไปนั้น มิได้หมายถึงการที่จะช่วยกัน เก็บรักษา รวบรวมหรือนำเอาวัสดุ เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านไป เก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์หรือในศูนย์ เอกสาร แต่อย่างเดียวนั้น แต่การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านควร เป็นพฤติกรรมของการรักษา และการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมพื้นบ้าน ให้เหมาะสมกับสภาพอันแท้จริงของสังคมและธรรมชาติที่แวดล้อม เพื่อให้วัฒนธรรมพื้นบ้านสามารถดำรงและ เจริญงอกงามตลอดไป ดังที่ จาบัง ทองประเสริฐ (2526: 22) ได้กล่าวว่า "วัฒนธรรม เปรียบเสมือน น้ำในสระที่อยู่นิ่ง ๆ ไม่มีมีการถ่ายเท แล้วในที่สุดจะกลายเป็นน้ำเน่า แต่ถ้าหากตักน้ำ เน่าทิ้งให้หมด แล้วเอาน้ำใหม่ใสเข้าไปแทน ปลาที่อยู่ในสระ เมื่อไม่สามารถปรับตัวได้ทันอาจจะตายหมดก็ได้" ซึ่งสอดคล้องกับ

คึกฤทธิ์ ปราโมช (2525: 48) ได้กล่าวว่า "การสืบทอดวัฒนธรรมไม่เหมือนกับการ สืบทอดมรดกที่เป็นวัตถุ อันได้แก่ การรักษาของ เก้าอี้ไม่ให้ เปลี่ยนแปลง เหมือนส่ง เข้าพิพิธภัณฑ์ แต่การรักษา สืบทอดวัฒนธรรมนั้น คนในสังคมต้องยอมรับความจริงข้อหนึ่งว่า วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มี การเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ วัฒนธรรมบางอย่างที่ไม่สามารถปรับให้ เข้ากับชีวิตของคนในสังคมก็จะ

สูญไป ฉะนั้นในการรักษาสืบทอดวัฒนธรรมจึงควรจะต้องพิจารณาวัฒนธรรมที่สามารถปรับให้เข้ากับสังคมไทยได้ นอกจากนี้ วีระ บำรุงรักษา (2528 : 145) ยังได้เสนอว่า การพัฒนาและอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน ควรศึกษาว่าวัฒนธรรมพื้นบ้านส่วนใดที่คนในชาติลิ้ม เลือนและไม่ เข้าใจ แต่มีแนวโน้มว่าหากได้รับการพัฒนาแล้วจะเหมาะสมกับสังคมไทย มีส่วนช่วยแก้ปัญหาวัฒนธรรมนั้น ๆ ควรได้รับการศึกษา ส่งเสริม ปรับปรุง ดัดแปลงให้เหมาะสมกับยุคสมัย แล้วเผยแพร่ให้แก่ประชาชน ตลอดจนวางแผนพัฒนาฟื้นฟูให้แพร่หลาย

การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านให้คงอยู่ตลอดไป จำเป็นต้องมีหลักการ และแนวทางในการปฏิบัติ ได้มีผู้ให้หลักการ วิธีการ อนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ดังนี้

พระยาอนุমানราชธน (2526 : 222) ให้หลักการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านไว้สามประการ คือ

1. ต้องรักษาของ เดิม ซึ่งเป็นอดีตไว้
2. ต้องรู้จักปรับปรุงของ เดิมให้ เข้ากับปัจจุบัน
3. เจือปนที่ เป็นอยู่ปัจจุบัน ควรรับของ เก่ามาแล้วรู้จักปรับปรุง

นิคม ทาแดง (2523 : 65-66) ได้เสนอกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ดังนี้

1. การส่งเสริมวัฒนธรรม วัฒนธรรมอาจสูญหายไป หรือคงอยู่และ เจริญงอกงาม สืบทอดมาได้ก็ต่อ เมื่อนุคคลในชุมชนมีความรู้ความ เข้าใจ รู้คุณค่าของวัฒนธรรมนั้น ๆ และยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา แต่บุคคลจะ เกิดความรู้ความ เข้าใจได้ก็ต่อ เมื่อได้รับการสื่อความหมาย และ ถ่ายทอดให้สามารถปฏิบัติด้วยตนเอง

2. การเผยแพร่วัฒนธรรม การเผยแพร่วัฒนธรรมไปสู่ชุมชนหรือสังคมอื่น ย่อมนำผลมาสู่มาอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชน คือ การพิสูจน์ให้เห็นถึงความคล่องตัวและความดีของวัฒนธรรมพื้นบ้านว่า เป็นสิ่งที่ดีงาม สามารถปรับให้ เข้ากับสภาวะแวดล้อมอื่น ช่วยให้บุคคลในชุมชนนั้น เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมพื้นบ้านตน

3. การรับ เข้า หมายถึง การรับเอาวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาสู่ภายในชุมชน ในลักษณะที่นำเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมของชุมชน เพราะวัฒนธรรมจากชุมชนหรือสังคมอื่นย่อมมีบทบาทและอิทธิพลในฐานะ เป็นสิ่งแวดล้อมของวัฒนธรรม เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการ เปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมของชุมชนให้เหมาะสมกับกาลสมัยอยู่เสมอ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ชุมชนอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนไว้ได้

4. การปรับปรุง เปลี่ยนแปลง วัฒนธรรม เป็นมรดกของสังคมที่ถ่ายทอดสืบต่อจากบรรพบุรุษตั้งแต่โบราณถึงรุ่นปัจจุบัน เป็น เวลาที่ยาวนาน สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมย่อมเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ ถ้าคนในชุมชนนั้น ๆ รู้จักแต่การอนุรักษ์ แต่ไม่รู้จักการปรับปรุงและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ วัฒนธรรมพื้นฐานของชุมชนนั้น ๆ อาจสูญหายได้

อาสี สุทธิพันธ์ (2529: 126-127) ได้เสนอแนวทางการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ดังนี้คือ

1. การศึกษาทุกระดับควรมีหลักสูตร เกี่ยวกับคุณค่าและการสงวนรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยเฉพาะในระดับมหาวิทยาลัย
2. ให้มีการตรากฎหมายในการที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน
3. ควรจัดให้มีการส่งเสริมความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ว่าด้วยแนวทางและหลักเกณฑ์ในการสงวนรักษา
4. ควรจัดตั้งหน่วยงานหรือสถาบันขึ้นรับงานด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยเฉพาะ ทั้งนี้ อาจเป็นการจัดตั้งหน่วยงานใหญ่ หรือปรับปรุงขยายงาน เดิมก็ได้
5. ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถาน เพื่อการเก็บรวบรวมไว้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในส่วนภูมิภาค

ศรีศักดิ์ วิลลิโกดม (2521: 334-335) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการอนุรักษ์วัฒนธรรมว่า ควรประกอบด้วยการดำเนินงาน 3 อย่าง คือ

1. จัดให้มีการสร้างพิพิธภัณฑ์สำหรับท้องถิ่น ขึ้นในระดับ ตำบล หรือหมู่บ้าน อาจจะอาศัยวัดที่มีความเก่าแก่ของตำบลหรือท้องถิ่น เป็นศูนย์กลาง ผู้ที่ควรมีบทบาทในการเก็บรักษาและดำเนินการค้นคว้า และรวบรวมสิ่งของเหล่านี้ ควร เป็นพวกครูและนักเขียน ครูประจำโรงเรียน ที่สอนอยู่ในหมู่บ้านหรือตำบล ควรได้รับการอบรมในเรื่องของวัฒนธรรมพื้นบ้าน นำมาสอนและสนับสนุนให้เด็กนักเรียนได้แลเห็นคุณค่าของสิ่งที่เป็นวัฒนธรรม เดิม ๆ ของสังคมที่ตนอยู่
2. สนับสนุนศูนย์ศิลปวัฒนธรรมในระดับจังหวัด หรือภูมิภาค หรือที่มีอยู่ที่จะตั้งขึ้นในวิทยาเขตของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และวิทยาลัยครู ซึ่งสถานที่เหล่านี้จะเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลหรือสิ่งของที่เป็นศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของจังหวัดไว้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการอันจะ เป็นประโยชน์ต่อการค้นคว้า และศึกษาในอนาคต

3. สนับสนุนให้มหาวิทยาลัยในส่วนกลางที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง โดยตรงกับการสอนการวิจัยเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน จัดตั้งสถาบันการวิจัยและขยายหลักสูตร เพื่อเปิดการอบรมวิชาที่เกี่ยวข้องนี้ให้กับบรรดาอาจารย์ หรือครูที่ทำหน้าที่ในการค้นคว้าและสอนเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2525: 18) ได้เสนอแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ดังนี้

1. การสอบสวน หมายถึง การพิจารณาใคร่ครวญ เพื่อหาความจริงว่า วัฒนธรรมพื้นบ้านแต่ละอย่าง มีสาระประโยชน์อย่างไร ส่วนใดเป็นแก่นและส่วนใดเป็นกระพี้ วัฒนธรรมนั้น ๆ เหมาะสมกับกาลเทศะ และบุคคลเพียงใด
2. การระสาง หมายถึง การต้องรู้จักแยกแยะ เลือกเป็นและขจัดส่วนที่เป็นโทษทั้งเสียการศึกษาข้อมูลเหล่านี้ก็เป็น เพียงเพื่อให้รู้ข้อเท็จจริง ให้รู้ปัญหา และเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขต่อไป
3. การซ่อม เสริม หมายถึง การปรับปรุง เสริมแต่ง เพื่อให้เกิดประโยชน์ยิ่งขึ้น โดยนำเอาส่วนที่ดั่งงามอยู่แล้วมาพัฒนาแต่ง เติมให้เหมาะสมกับกาลสมัย และความเปลี่ยนแปลงของสังคม รู้จักใช้ความรู้ ความคิด วิธีการ และปัจจัยอื่น ๆ เพื่อช่วย เพิ่มพูนคุณค่าและประสิทธิภาพของวัฒนธรรมพื้นบ้าน
4. การสร้างสรรค์ หมายถึง การคิดค้น พัฒนาให้มีการเพิ่มพูนให้ทวีคุณค่าและหลากหลายยิ่งขึ้น
5. การสื่อสาร หมายถึง การพยายามแนะนำ ชักชวนให้บุคคลอื่น เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ดั่งงาม มีการหวงแหน ร่วมกันพิทักษ์รักษา ร่วมกันถือปฏิบัติ ร่วมกันทำนุบำรุง

สมหวัง คงประยูร (2522: 30-31) กล่าวถึงขั้นตอนการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากสิ่งต่าง ๆ เพื่อจะได้รับความหมายในแง่อื่น ๆ เช่น การรับอิทธิพลของท้องถิ่นอื่น หรือตัวแปรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกัน ในบางครั้งอาศัยการเปรียบเทียบ กับรูปแบบหรือจากการสอบถามก็ได้ อนึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลนี้ กาญจนา แก้วเทพ (2531: 132-133) เสนอให้ใช้ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ ซึ่งจะได้ข้อมูลจากท้องถิ่นที่มาจากพื้นฐานของ

วัฒนธรรมไทย ความรู้ที่ได้จากท้องถิ่นนี้จะนำมาตั้ง เป็นทฤษฎีว่า "ทฤษฎีการสร้างความรู้จากสภาพท้องถิ่น"

2. การเก็บรวบรวมให้คงเรื่องราวตามความเป็นจริงของสิ่งนั้นอย่างไม่มีบิด เบือน โดยพิจารณาถึงคุณค่าทางด้านต่าง ๆ ของศิลปวัฒนธรรมว่า อะไรคือจุดเด่น เพื่อจะได้รักษาลักษณะสำคัญนั้นไว้ให้มากที่สุด

วิระ บำรุงรักษา (2526: 3-6) ได้เสนอแนวทางในการดำเนินการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไว้ดังนี้

1. จัดสรรบุคคลที่ทำหน้าที่ในการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมจากผู้ที่มีความตระหนักถึงความสำคัญ และ เข้าใจใน เนื้อหาสาระของวัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างแท้จริงว่ามีขอบ เขตแค่ไหน อย่างไร
2. ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยคำนึงถึงด้านคุณภาพซึ่งแสดงออกถึงความ เป็น เอกลักษณะของไทย ซึ่งอาจจะรับ วัฒนธรรมที่ เหมาะสมมาดัดแปลง ให้ เข้ากับ วิถีชีวิตของคนไทยด้วย
3. มีการประสานงานความร่วมมือในการดำเนินงาน เพื่ออนุรักษ์และส่งเสริม วัฒนธรรม ร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งที่เป็นของรัฐและ เอกชน
4. จัดตั้งสมัชชาผู้นำท้องถิ่น เพื่อร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐในการดำเนินงานอนุรักษ์ และส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า งานอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นหน้าที่ของทุกคนในชาติ ดังที่ เอกวิทย์ ฌ กลาง (2531: 6) ที่กล่าวว่า "ในการรักษาศิลปวัฒนธรรม เป็น เรื่องที่ทุกคน ต้องเอาใจใส่อย่างเต็มที่ ไม่ใช่แค่จะพึ่งพาหน่วยงานของรัฐเท่านั้น โดยการให้การศึกษาแก่เด็ก นักเรียนให้รู้จักว่าอะไรคือรสนิยมที่ถูกต้องในการดำรงชีวิตแบบไทย ๆ และจะต้องยอมรับความ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทุกเวลา"

นอกจากนี้ ประทุม ชุ่มเหิงพันธ์ (2522: 3-12) ได้เสนอว่าสถาบันต่าง ๆ เช่น โรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย ฯลฯ ควรมีบทบาทในการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน ดังนี้คือ

1. วิทยาลัยครูทุกแห่งทั่วประเทศ และมหาวิทยาลัยทุกแห่งทั่วประเทศควรรีเริ่มก่อตั้ง พิพิธภัณฑ์สถาน ทำหน้าที่รวบรวม สงวนรักษา และจัดแสดงสมบัติทางวัฒนธรรมทุกประเภทของชาติ

ซึ่งนอกจากจะทำหน้าที่เก็บรวบรวมจัดแสดงสมบัติทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเองแล้ว ยังเป็นที่เก็บรวบรวมผลงานของสถาบันอีกด้วย

2. ทุกจังหวัดในประเทศไทย อย่างต่ำควรมีพิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดละ 1 แห่ง ซึ่งจะช่วยให้ลูกหลานคนในชาติของเราฉลาดขึ้นมา

3. วัด เป็นสถาบันหนึ่งที่จะช่วย เหลือบ้าน เมืองในการศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรมได้ดี เพราะวัดที่เก่าแก่หรือวัดที่มีชื่อเสียง ประชาชนจะนิยม เลื่อมใสมาก ปัจจุบันวัดหลายแห่งกำลังก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ขึ้นเอง ซึ่งทางราชการควรช่วย เหลือด้านวิชาการ

4. ธนาคาร เป็นสถาบันหนึ่งสมควรบทบาทในด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมงานศิลปวัฒนธรรมของชาติ โดยธนาคารอาจตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ธนาคาร (BANK MUSEUM) ซึ่งอาจใช้อาคารที่เป็น เอกเทศหรือห้องใดห้องหนึ่งของธนาคารก็ได้ พิพิธภัณฑ์ธนาคารนี้จะ เป็นที่รวบรวมของเก่าที่หายาก เช่น หนังสือ เครื่องมือ เครื่องใช้ของชาวบ้าน การมีแถบบันทึกเสียงท่อนเพลงแม่ เพลงที่สำคัญในท้องถิ่น เป็นต้น

5. นักวิชาการ ครู อาจารย์ และประชาชนทั้งหลายที่สนใจ ควรลงมือเก็บรวบรวม และศึกษาวิจัยศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างจริงจัง

วิบูลย์ แซ่มชื่น (2526: 44-49) เสนอแนวทางการพัฒนาวัฒนธรรมในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. จัดตั้งองค์กรภายในโรงเรียน การดำเนินงานด้านวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพสูง มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดตั้งองค์กรดำเนินงานภายในโรงเรียนให้ชัดเจน โดยตั้งเป็นองค์กรในระดับปฏิบัติการ ซึ่งอาจจัดในรูปของคณะกรรมการ ศูนย์ ชุมชน ชมรม กลุ่ม ฯลฯ ซึ่งองค์กรเหล่านี้จะจัดกิจกรรมตามโครงการต่าง ๆ ตามแผนงาน เช่น ชมรมศึกษาคติชาวบ้าน ชมรมภาษาและวัฒนธรรมไทย ฯลฯ

2. สร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้เป็นแบบวัฒนธรรมที่พึงปรารถนา การมีแบบอย่างที่ดีทางวัฒนธรรมให้นักเรียนปฏิบัติตามในโรงเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่ง เช่น ต้องการปลูกฝังในเรื่องความสะอาดให้แก่นักเรียน บริเวณในโรงเรียนและในห้องเรียนควรสะอาด เพื่อ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก



3. การจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรม หรือหอวัฒนธรรมพื้นบ้านขึ้นภายในโรงเรียน ซึ่งอาจอยู่ในรูปศูนย์เล็ก ๆ โดยใช้มุมหนึ่งของห้องสมุด หรือมุมหนึ่งของห้อง เป็นที่รวบรวมผลงานต่าง ๆ ทางศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการ (2521: 89) ได้กำหนดให้สถานศึกษา ซึ่งอาจเป็น โรงเรียนระดับประถมศึกษา หรือระดับมัธยมศึกษา เป็นที่ตั้งของศูนย์วัฒนธรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศูนย์วัฒนธรรม พ.ศ.2524 ให้กระทำหน้าที่ดังต่อไปนี้คือ

1. ศึกษา ค้นคว้า และวิจัยงานด้านวัฒนธรรม
2. อนุรักษ์ ส่งเสริม พัฒนา และเผยแพร่วัฒนธรรม
3. ส่งเสริมงานประเพณีท้องถิ่น
4. ฝึกอบรมวิทยากร และบุคลากรด้านวัฒนธรรม
5. จัดดำเนินการหอวัฒนธรรมท้องถิ่น
6. หน้าที่อื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

4. การจัดกิจกรรม เพื่อปลูกฝัง อบรม พัฒนา และส่งเสริม เผยแพร่วัฒนธรรม ตัวอย่างกิจกรรมที่ควรจัดคือ

4.1 การจัดให้มีองค์กรนักเรียน นักศึกษา ซึ่งจะมีความสำคัญต่อการฝึกอบรม เพื่อส่งเสริมการทำงาน เป็นกลุ่ม และส่งเสริมประชาธิปไตยให้นักเรียนได้ฝึกแสดงความคิด และการแสดงออก

4.2 การจัดกิจกรรมให้นักเรียนมีโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา มีโอกาสร่วมมือในการจัดงานประเพณีต่าง ๆ

4.3 การจัดสัมมนา เพื่อการรณรงค์ส่งเสริมค่านิยมไทยบางประการ ซึ่งอาจจะนำมาจากค่านิยมพื้นฐานจากพระบรมราโชวาท เช่น ความมีระเบียบวินัย

4.4 โรงเรียนควรส่งเสริมกิจกรรมพิเศษต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการปลูกฝังค่านิยมที่ดีแก่นักเรียน เช่น กิจกรรมคนตรีไทย

4.5 โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ไปทัศนศึกษานอกสถานที่ตามสมควร ทั้งภายในจังหวัดและต่างจังหวัด

5. การประกวดแข่งขันให้รางวัล ในการพัฒนาส่งเสริมจริยธรรม คุณธรรม และ ค่านิยม การสร้างความสำนึกให้นักเรียน เห็นคุณค่าของความดีงามของชนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมไทย โดยการให้รางวัลหรือให้การยกย่อง เมื่อนักเรียนกระทำดี

6. การสอนและการให้ปฏิบัติตามศีลธรรม จริยธรรม และค่านิยม โดยการสร้าง ปัญญาและความกระจำต่อค่านิยมและการปฏิบัติให้ถูกต้องตามแนวทางแห่งจริยธรรมและค่านิยมนั้น ๆ

7. การกำหนดระบบแผนการทำให้ เป็นกิจวัตร การกำหนดกิจวัตรระเบียบแบบแผน การกระทำตามประเพณีประจำในสถาบันแล้วให้ปฏิบัติตามจน เป็นกิจนิสัย เป็นวิธีการกระตุ้นและปลูกฝัง ค่านิยมแก่นักเรียน เช่น การแสดงความเคารพ

8. การจัดกิจกรรมแนะแนวให้มีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยแก้ปัญหาทางจริยธรรมของเด็ก และป้องกันปัญหาทางจริยธรรมด้วย โรงเรียนอาจจัดในรูปของกิจกรรมไฮรูม

บทบาทของโรงเรียนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โรงเรียนสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การออกศึกษาและรวบรวมวัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชน การศึกษาจากเอกสารที่ชุมชนมีอยู่ การเก็บรวบรวมศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เครื่องมือเครื่องใช้ของชาวบ้านมาเก็บไว้ที่โรงเรียน โดยอาจใช้มุมหนึ่งของห้องสมุดหรือห้องเรียนก็ได้ นอกจากนี้โรงเรียนอาจทำในรูปของแบบบันทึก เป็นลายลักษณ์อักษร รูปภาพ สไลด์ ฯลฯ ผลจากการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชนนี้ยังเป็นการ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอีกด้วย

วัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นมรดกของสังคม การรู้จักวิธีการจัดการให้เกิดประโยชน์จะทำให้ วัฒนธรรมพื้นบ้านมีบทบาทอย่างไพศาล สำหรับประเทศไทยนับว่าเป็นประเทศที่มีความเจริญทาง ด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างมาก แต่สภาพปัจจุบันวัฒนธรรมพื้นบ้านกำลังจะสลายไปจากความทรงจำ ของชาวบ้าน จึงมีความจำเป็นอย่างมากต่อการที่จะทำการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านให้ แก่เยาวชน การศึกษาเป็นหนทางหนึ่งที่ทำหน้าที่อนุรักษ์และสืบทอด ตลอดจนเผยแพร่ให้แก่เยาวชน และประชาชนให้เกิดความรักและหวงแหนสิ่งที่เป็นมรดกล้ำค่านี้ไว้ โดยที่สถาบันทุก ๆ สถาบันต้อง ทำหน้าที่อนุรักษ์และสืบทอดตลอดจนให้ความรู้ที่ถูกต้องตามระบบพร้อมทั้งสร้างความภาคภูมิใจให้ เกิดขึ้นแก่เยาวชนทุกระดับ กล่าวคือ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา โดย เฉพาะอย่างยิ่งระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นสถาบันที่เยาวชนทุกคนจะต้อง เข้ารับการศึกษาและมี

อยู่ทั่วทุกแห่งของประเทศไทยอันมีส่วนสำคัญในการที่จะให้ความรู้และสร้างพื้นฐานความเข้าใจในวัฒนธรรมพื้นบ้านให้เกิดขึ้นกับเยาวชนอันจะนำไปสู่ความรักความหวงแหนในวัฒนธรรมพื้นบ้าน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน การนำวัฒนธรรมพื้นบ้านมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนมีดังต่อไปนี้คือ

นพคุณ คุณาชีวะ (2516 : บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง "บทบาททางการศึกษาของปริศนาไทย" โดยใช้กลุ่มตัวอย่างนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ภาคละ 200 คน เป็นชาย 100 คน หญิง 100 คน รวม 800 คน ผลการวิจัยพบว่า ปริศนาพื้นบ้านของไทยมีส่วนทำนายนายความคิด ปฏิภาณของเด็ก ช่วยส่งเสริมความเข้าใจในการเรียนภาษาและจินตนาการ ฉะนั้นปริศนาพื้นบ้านของไทย จึงควรจะเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการสอนภาษาและวรรณคดีไทย

กอบแก้ว สิงห์ดี (2521 : บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของนิสิตครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่มีต่อวัฒนธรรมไทย" ตัวอย่างประชากรคือ นิสิตคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หลักสูตร 4 ปี ปีการศึกษา 2520 จำนวน 378 คน ผลการวิจัยพบว่า นิสิตส่วนใหญ่มีความคิดเห็นและซาบซึ้งต่อลักษณะความสำคัญของวัฒนธรรมไทยด้านศิลปกรรม ภาษา ศาสนา จรรยาบรรณ การแต่งกาย ส่วนความรู้ลึกที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทยนั้น นิสิตมีความเห็นว่าวัฒนธรรมไทยด้านการใช้ภาษา ความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา ความรู้ลึกที่มีต่อวรรณคดีไทย การแต่งกาย การยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี การเคารพยกย่องผู้ใหญ่เปลี่ยนแปลงในทางเลวลง

วิมล คำศรี (2522 : 67-90) ทำการวิจัยเรื่อง "การสอนคติชนวิทยาในวิทยาลัยครูภาคใต้" ตัวอย่างประชากรคือ ครูอาจารย์ที่สอนคติชนวิทยาทุกคนในวิทยาลัยครูภาคใต้ทั้ง 5 แห่ง จำนวน 10 คน และนักศึกษาที่เรียนคติชนวิทยาในวิทยาลัยครูภาคใต้ทั้ง 5 แห่ง จำนวน 100 คน จากการวิจัยสรุปผลได้ว่า ครูอาจารย์ส่วนใหญ่มีประสบการณ์และมองเห็นคุณค่าหรือความสำคัญของคติชนวิทยาหลักสูตรและเนื้อหาคติชนวิทยาน่าสนใจ เพราะก่อให้เกิดคุณค่าในด้านต่าง ๆ คือช่วยให้นักเรียนเกิดความรัก ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ช่วยให้นักเรียนเข้าใจใน

รูปแบบของวัฒนธรรมและพฤติกรรมการสร้างสรรคของกลุ่มชนในท้องถิ่น ช่วยให้นักศึกษาสามารถปรับตัวให้เข้ากับท้องถิ่นและ เสริมสร้างความ เข้าใจอันดีต่อกันในกลุ่มชน และช่วยให้นักศึกษาได้อุรักษ์และพัฒนาตลอดจน เผยแพร่วัฒนธรรมให้กว้างขวางขึ้น

ในปี พ.ศ. 2523 ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตกลางประสานมิตร มีโครงการทดลองวิจัย เกี่ยวกับการถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เยาวชน มีจุดมุ่งหมาย เพื่อส่งเสริมอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยทำการวิจัยทุกภาคในประเทศไทย ได้ให้ จูไร รังสิกรรพุม ชนิดา วิทยุฉิเกียรติ ฐิติมา ช่างไม้ วรณิ สิวกุล อุบลวรรณ ภวภานันท์ ซึ่งเป็นนิสิตระดับปริญญาโทบัณฑิตแยกกันไปทำการทดลองตามจังหวัดต่าง ๆ ได้แก่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เชียงใหม่ ราชบุรี นครปฐม และนครราชสีมา กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2523 โดยแบ่ง เป็นกลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม กลุ่มควบคุม 1 กลุ่ม กลุ่มละ 20 คน ผลการวิจัยทั้ง 5 จังหวัดปรากฏว่า กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีสอนในห้องเรียน และกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรมมีความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นสูงกว่ากลุ่มควบคุม และกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีความรู้ความ เข้าใจ และทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีสอนในห้องเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

กมล รอดคล้าย (2525: บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาทของครูในการอนุรักษ์ และสืบทอดวัฒนธรรมไทย" ตัวอย่างประชากร เป็นครูภาษาไทย จำนวน 233 คน ที่สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตการศึกษา 3 จำนวน 20 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรมีการฝึกมารยาทและการปฏิบัติตนที่ดี ครูควรจัดอบรมความรู้ด้านวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้แก่นักเรียน ครูควรมีบทบาทในการศึกษาค้นคว้าโดยรวบรวมความรู้ด้านวัฒนธรรมจากแหล่งความรู้ในชุมชนและควร เข้าร่วมกิจกรรมและเผยแพร่ความรู้ในชุมชน ครูควรส่งเสริมให้เยาวชนไปทัศนศึกษาหรือเข้ารับการอบรมความรู้ด้านวัฒนธรรมไทย

สุนทรี ดวงทิพย์ (2525: บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง "วิเคราะห์วรรณกรรมพื้นบ้าน" คำบลท่าไม้ คำบลพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร" กลุ่มตัวอย่างคือ ครูและอาจารย์จังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 100 คน พบว่า ครูและอาจารย์ในจังหวัดกำแพงเพชร มีความเห็นว่า

วรรณกรรมพื้นบ้าน มีคุณค่าและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ประกอบการเรียนการสอนได้มาก แต่ครูและอาจารย์ยังขาดความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับวรรณกรรมพื้นบ้าน และขาดทักษะในการนำวรรณกรรมพื้นบ้านไปใช้ประกอบการเรียนการสอน ควรมีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับเรื่องวรรณกรรมพื้นบ้านและจัดทหเรียนให้มีเนื้อหาเกี่ยวกับวรรณกรรมพื้นบ้าน เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้ในการเรียนการสอนต่อไป

อำไพ มหาสิทธิ์ระกุล (2525: ไม่ปรากฏเลขหน้า) ทำการวิจัยเรื่อง "การทดลองถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เด็กวัยรุ่นในจังหวัดจันทบุรี" โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จังหวัดจันทบุรี ปีการศึกษา 2523 จำนวน 60 คน โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มทดลอง 2 กลุ่มและกลุ่มควบคุม 1 กลุ่ม โดยกลุ่มทดลองจะได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีการอยู่ค่ายพักแรม วิธีการสอนในห้องเรียน สำหรับกลุ่มควบคุมจะใช้วิธีควบคุมและบังคับ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีสอนในห้องเรียนและวิธีอยู่ค่ายพักแรมมีความเข้าใจและทัศนคติที่ดีต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ชำนาญ แก้วคะดา (2526: บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาทของครูภาษาไทยตะวันออกเฉียงเหนือในการอนุรักษ์และสืบทอดคตินบ้านอีสาน" กลุ่มตัวอย่างประชากรคือครูภาษาไทยในโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สังกัดกรมสามัญศึกษา จำนวน 172 คน ผลการวิจัยพบว่า ด้านการอนุรักษ์ รวบรวมและศึกษา ครูภาษาไทยส่วนใหญ่เห็นด้วยมากที่สุดว่า ครูภาษาไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือควรทำการรวบรวมและศึกษาคติชาวบ้านอีสาน และสนับสนุนให้ครูภาษาไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เข้ารับการอบรมด้านคตินบ้านอีสาน ในด้านการถ่ายทอดคตินบ้าน ครูส่วนใหญ่เห็นด้วยมากที่สุด กับคำกล่าวของนักคิดชนวิทยาที่ว่า "หากไม่อนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านแท้ ๆ ไว้ จะทำให้ชาติต้องสูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ด้านวัฒนธรรมไปในที่สุด" และครูควรจัดกิจกรรมทางคตินบ้านอย่างสม่ำเสมอ ครูควรศึกษาอบรมเพิ่มเติมและควรจัดทัศนศึกษา ตลอดจนการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน

นวลละอ อสุภาพผล (2527: บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง "การทดลองสอนการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เด็กวัยรุ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 1 วิทยาลัยครูจันทบุรี จำนวน 60 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า กลุ่มทดลองมีความรู้และเจตคติเพิ่มขึ้นมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และได้เสนอแนะว่าควรปลูกฝังค่านิยมด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติโดยจัดเป็นวิชาพื้นฐานไว้ในหลักสูตร

พยนต์ เอี่ยมสำอางค์ (2527: บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของ นักศึกษาวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีต่อการส่งเสริมวัฒนธรรมไทย" กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษา ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูง ปีที่ 2 และหลักสูตรปริญญาตรีชั้นปีที่ 4 ของวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 655 คน ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีความเห็นว่าการจัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมไทยควรนำเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นมาสอนในสถาบันการศึกษา การเรียนการสอนควรจัดในรูปแบบกิจกรรม ศูนย์วัฒนธรรมในวิทยาลัยครูต้องเป็นผู้นำในการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น

ขจร ลือชัย (2528: บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของนักศึกษา อาชีวศึกษาในเขตการศึกษา 11 เกี่ยวกับประเพณีพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักศึกษาอาชีวศึกษาจำนวน 370 คน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาได้รับความรู้เกี่ยวกับ ประเพณีพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้ง 5 ประเภทคือ ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตและบุคคล ประเพณีเกี่ยวกับสังคม ประเพณีเกี่ยวกับอาชีพ ประเพณีเกี่ยวกับศาสนา ประเพณีเกี่ยวกับการแสดงและการละเล่นพื้นบ้าน นักศึกษาได้รับความรู้เหล่านี้จากครอบครัวและท้องถิ่น เป็นส่วนใหญ่ ครอบครัวและท้องถิ่นควรเป็นผู้จัดกิจกรรมส่งเสริมประเพณีเกี่ยวกับศาสนา และประเพณีเกี่ยวกับการแสดงและการละเล่นซึ่งนักศึกษาควรเข้าร่วมกิจกรรมด้วย

สมจิตร เอื้ออรุณ (2528: บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง "การทดลองสอนนั้ยทาง สังคมโดยใช้สื่อเน้นศิลปวัฒนธรรมไทย เพื่อสร้างเสริมเจตคติต่อวัฒนธรรมไทยแก่นักเรียนก่อน วัยเรียน" โดยทดลองสอนชั้นอนุบาลปีที่ 2 และนักเรียนชั้นเด็กเล็ก จำนวน 40 คน ซึ่งแบ่ง ออกเป็นสองห้องเรียน โดยสอนห้องเรียนละ 5 คาบต่อสัปดาห์ เป็นระยะเวลา 4 สัปดาห์ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนตามแผนการสอนโดยใช้สื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทยมีเจตคติต่อ วัฒนธรรมไทยสูงกว่านักเรียนที่เรียนตามแผนการสอนโดยใช้สื่อที่ไม่เน้นศิลปวัฒนธรรมอย่างมีนัย สำคัญทางสถิติ และนักเรียนที่เรียนตามแผนการสอนโดยใช้สื่อที่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทย มีเจตคติ ต่อวัฒนธรรมไทยสูงกว่านักเรียนที่เรียนตามแผนการสอนโดยใช้สื่อที่ไม่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทย

จารึก บุญไชย (2529: บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียน การสอนวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ของนักศึกษาในสหวิทยาลัยศรีอยุธยา" โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง นักศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 350 คน จากวิทยาลัยครู 5 แห่ง ในสหวิทยาลัย พบว่า

นักศึกษาส่วนใหญ่เห็นด้วยกับเนื้อหาวิชาว่าควรมีลักษณะที่ระบุไว้คือ การศึกษาปัญหาของท้องถิ่น ในปัจจุบันและวิธีการแก้ปัญหา การศึกษาประวัติและคุณค่าของสถานที่สำคัญและความสัมพันธ์กับชุมชน ในท้องถิ่น สำหรับด้านการจัดการเรียนการสอน นักศึกษาส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า การให้ครูอาจารย์ ผู้สอนบรรยายและ เปิดโอกาสให้นักเรียนซักถาม อภิปราย แสดงความคิดเห็น ควรมีการสำรวจ ชุมชนและออกปฏิบัติภาคสนาม การจัดทัศนศึกษา การเชิญวิทยากรมาบรรยาย และการให้นักศึกษามีบทบาทในท้องถิ่น โดยการเข้าร่วมกิจกรรมในท้องถิ่น เช่น การอนุรักษ์ พัฒนาโบราณสถาน โบราณวัตถุ ตลอดจนสิ่งแวดล้อม ร่วมงานมหกรรม งานประเพณีท้องถิ่น สำหรับด้านสื่อการสอน นักศึกษาส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า ควรใช้วัตถุของจริง ภาพยนตร์ สไลด์ ฟิล์มอัดสี ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น แหล่งวิทยากรในชุมชนทั้งสถานที่และบุคคล

สุจิต บัวพิมพ์ (2529: บทคัดย่อ) ทำการวิจัย เรื่อง "การศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้าน ในสถาบันอุดมศึกษา" กลุ่มตัวอย่างคือ นิสิตนักศึกษาที่สุดท้ายในปีการศึกษา 2528 จากสถาบัน อุดมศึกษา 11 สถาบัน จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 3,388 คน ผลการวิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมทาง วัฒนธรรมพื้นบ้านสร้างให้คนรักและหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรมและร่วมมือกันอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบไป นิสิตนักศึกษาจึงนิยมการจัดกิจกรรมส่งเสริมประเพณีตาม เทศกาลอยู่ เป็นประจำ ในขณะเดียวกัน เมื่อมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทางวัฒนธรรมประเพณีจะมีนิสิตนักศึกษา เข้าร่วมกิจกรรมกัน เป็น จำนวนมากทุกสถาบัน ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ นั้นจะมีอาจารย์ผู้สอนร่วมกับนิสิตนักศึกษา เป็นผู้ดำเนินการ โดยมีสื่อมวลชนในท้องถิ่น เผยแพร่ข่าวให้ นอกจากนี้นิสิตนักศึกษาให้ความเห็นต่อการจัดการเรียน การสอน และการจัดกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านว่า สถาบันนิยมการเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม พื้นบ้านมาบรรยาย และสนใจการใช้สื่อประเภทต่าง ๆ ในการเรียนการสอน นักศึกษาประสงค์ ที่จะได้ไปชมการแสดงหรือการจัดกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมที่มีการจัดนอกสถาบันทั้งที่ดำเนินการ โดยภาครัฐบาล และเอกชน

อัจฉรา ทองหลาย (2529: บทคัดย่อ) ทำการวิจัย เรื่อง "บทบาทของครูในการ ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6" ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูและนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัด กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6 จาก 18 แห่ง จำนวน 361 คน และ 570 คน ตามลำดับ

ผลการวิจัยพบว่า ในเขตการศึกษา 6 มีวัฒนธรรมพื้นบ้านด้านประเพณีและหัตถกรรมพื้นบ้าน ซึ่งสามารถนำมาใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน ในโรงเรียนได้มาก ส่วนการละเล่นพื้นบ้าน เมื่อจะนำมาใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนจะต้องดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคมปัจจุบันเสียก่อน ครูควรมีบทบาท ในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน ด้านประเพณี การละเล่นพื้นบ้าน และหัตถกรรมพื้นบ้านด้วย การศึกษา อนุรักษ์ และถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านแก่นักเรียน

วัลยา โกสม (2530 : บทคัดย่อ) ทำการวิจัย เรื่อง "สภาพและปัญหาการจัดการ ศึกษาเพื่ออนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมไทย ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนใน สังเกตกรรมสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร" กลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือ ครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษา ตอนต้นและนักเรียน จำนวน 601 คน โดยเป็นครูผู้สอน 361 คน และนักเรียน 240 คน ผล การวิจัยพบว่า ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นตรงกันว่าครูส่งเสริมให้นักเรียนศึกษาหาความรู้ เพิ่มเติม เรื่องวัฒนธรรมจากสื่อมวลชนมากที่สุด เกี่ยวกับการจัดสภาพห้องเรียน เพื่อส่งเสริมการ เรียน เรื่องวัฒนธรรมครูส่วนใหญ่ไม่จัดสภาพห้องเรียนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย สำหรับครู จะจัดป้ายนิเทศมากที่สุด

อเล็กซานเดอร์ มินิเตอร์ (Alexdnder Miniter 1982: 4262-A) ทำการวิจัย เรื่อง "Boundary Living : Black and White students and Adults study their Community through and Ethnographic/Ethnohistoric Perspective" เป็นการศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น โดยให้นักเรียนผิวขาว * ผิวดำ และผู้ใหญ่ในแฟรงค์เฟิร์ต รัฐเพนซิลวาเนีย สหรัฐอเมริกา ออกสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ ผู้นำ ชุมชน การสัมภาษณ์ใช้คำถาม เกี่ยวกับความเชื่อและทัศนคติ แนวคิดในเรื่องของเชื้อชาติ สังคมและศาสนา ผลการวิจัยได้อธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับสมาชิกในชุมชน ช่วยให้ เข้าใจชุมชน และทำให้ความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมใน โรงเรียนและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เข้ากัน ได้ดี

มอลลี่ ลินดิโช โลเปซ (Mallie Leandicho Lopez 1985: 2906-A) ทำการวิจัยเรื่อง "A study of Philippine Folklore" ได้เสนอแนะวิธีการศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ 3 ข้อ คือ จัดทำประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ให้มีระบบเพื่อช่วยในการตีความและทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน เลือกทักษะและเครื่องมือในการศึกษาคติชนวิทยา อธิบายวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน



ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย